

IOANNIS MANAR

DI FERRARIENSIS MEDICI ANNO

tationes in Ioannis Mesue Simplicia medicamenta:
& primum quæ sint à Mesue omiffa.Purgatoria
medicamina à
Mesue omiffa.

V M præter simplicia medicamenta ad alutem ciendam, à Ioanne Mesue scripta, alia nonnulla apud medicinæ autores inuenerim: ea annotationibus hisce nostris præmittere, uisum est non inutile. Ea sunt: Myxa, id est, Sebesten: Cynocrambe, hoc est, Canina brassica: Pulegium, Bdellium Arabicum, Parthenium, id est, Matricaria: Tragoriganum: Iuli nucis iuglandis, catuli uocati: Fex uini, Tartarum dicta: Atriplex, Malua, Alphodeli radix, Allium, Beta, Blitum, Cestri, id est, Vetonicæ folia, Brassica semicocta, Aqua stillans à cucurbita in fornace excocta. Chamæpitys, dicta Iua, Lathyrus uulgò Rumex uocatum, Lac præcipue asininum, Butyrum, Lentis primus, Semen cornicularis, & spumei Papaueris, Resina pini picæ, & Laricis, quæ uulgò putatur & uocatur Termintina. Item uera quæ nunc adfertur ex Terebintho, terebinthina. Vrtica. Sesamoides maius & minus, Peplis, Peplos, Chamæscice, Lappago, Clematidis semen, Picnocomon, Apios, id est, syluestris Raphanus, Alipon, Empetron, Heliotropion, Magnes, Cortex radicis Capparis, Thlaspi, flos aris, Squama aris, Mandragoræ succus, Daphnoides, quæ & laureola, Sambucus, Ebulus, Lac, & Cima ficus, Filicis fœminæ folia, Peponis & Cucumeris radix, Lactuca syluestris, Radix Peucedani, Staphis agria, Tapsiæ succus, Androsamos, Ascyros, Hippophaës, Hippophestos, Lactariæ multæ species, Mercurialis, Struthion, id est, Radicula uel Condes. Horum historiam & uires, ex ipsis autoribus licet ediscere: mihi satis sit hoc loco nomina conscripsisse.

Ad uitandã crebriorem Mesues & Manardi nominũ repetitionẽ, quæcũq; illius ab hoc emendandi gratia producuntur, hac nota] includere uisum est, teq; eius, Lector, in tempore admonere.

Cap. de Aloë.

Aperit orificia uenarum.] Hoc non dicunt antiqui, sed contrarium potius: dicit enim Dioscorides, quod sanguinem sistit per ora uenarum ani manantem. & Plinius, undecunq; fluentem. Dicendũ igitur, si aperit, eo id facere, quod acres humores mouet, ut ex Galeno colligitur lib. 6. Aphor. xlvij. nec esse hoc ei magis peculiare, quàm cæteris purgatorijs medicinis: imò forte id minus facit quàm reliqua, quæ adstringendi uim purgatoriæ coniunctam non habent. Verum Mesue hoc sumpsit ab Auicena. Scio tamen quid pro utroq; dici possit: sed sat sit nunc locũ signasse. Electio: aliud est quod fit in Sucutri, & reliq.] Ait Diosc. in India plurimam generari, & in Asia, Arabia, maritimisq; quibusdam locis ac in suis, ut Andro. Galen. in Syria non bona, in Coelesyria & Arabia melior, in India optima. In colore quoq; ut sit coloris citrini.] Eligit Diosc. subflauam, resplendentem, non lapidosam aut arenosam. Et sapor eius declinans ad amaritudinem.] Galen. saporis esse dicit parum adstringentis, & multum amari. Quod præter Galeni autoritatem, ipse quoq; sensus demonstrat. In substantia tenerum.] Facile humescere eam quæ bona sit, ait Diosc. Est autem complexio calidæ in secundo.] Calidam in primo ordine extento, uel secundo remisso, dicit Galen. Aperit orificia uenarum.] Cum scribat Diosc. quod arcet sputum sanguinis, negare uideretur quod ora uenarum aperiat. Et dicunt quidam quod lædit hepar.] Dixit hoc Auicena, cui parum in hac parte credendum est: sapore eius, & antiquis autoribus, contrarium potius attestantibus: nisi calidum uel siccum supra modum hepar intelligamus, Stomachi confortatiuũ

Aloe hepar
non lædit.

1018.
fontium.] Ta
caz maxime illo
Mairis prou
transit hepar.] Si
mentorum corp
eo in quibus ca
nicali calidæ & sic
Solutione educ
res, etiam qui sint
o sed bili & humidit
bus capus graue est
horroribus, acres in
uenericali incendiu
non uidebit in corp
dicam de iuuenib
diderint, non nulli
re Aloë in tempo
lidi, cum sit, ut tu
ceat temperaturam
me non abundat.

Nomen gland
genus spectant. F
inter remedia aliq
Auerroë dicitur, C
quens, rem (ut in
palaz referatur, sic
sunt, quæ de uirib
sequeretur bonum
a Chrysolabanũ

Rhecoma de qu
res est à uocato nar
monstratũ est.
dica. Diosc. quod
Indiam, cognouit
positis medicam
Similem Costo
Centaurio magn
dam manditur, n
reas.] Clariu
enim quid terre
caloris aliquid, q
uenis & acrez po
pretermittatur cu
renon uiderur, o
ura Spica carem
te educit, & reliq
Aue. Auerrois,
purgare allerunt
co uentatur.
luga, ut pleriq; m

fortatium.] Tantum in hoc ei tribuit Galen. ut nulli cedere medicamini dicat, maxime si lota fuerit. Et mixtum cum melle, est minoris solutionis.]

Aloe lota, stomachum mirè confortat.

Maioris potius, ut ratio, autoritas, & experientia contestantur. Vix pertransit hepar.] Si quantitate exuperet ad hepar usq; attingit, inquit Gal. non tamen totum corpus euacuat, nisi ualde multa detur, ait Paulus. Tria sunt in eo in quibus cadit correctio.] Adde ex Galeno, quod nocet temperaturæ uentriculi calidæ & siccæ, & ei quoq; siccæ, quæ cum frigiditate ad tabem ducit.

Solutione educit cholera & flegma.] Probe intellige: si quidem crassos humores, etiam qui sint in uentriculo, trahere ob imbecillitatem nequit, Galeno teste: sed bili & humiditatibus quæ uentriculus imbibit optime facit. Paul. Datur quibus caput graue est, lippientibus, siticulosus, imaginabundis in somno, absq; febre horroribus, acres inflationes excernentibus, morsum in intestinis patientibus, atq; uentriculi incendium.

Aloe ob imbecillitatem crassos humores non purgat.

Et qui assiduam acceptionem eius diebus continuis, non uidebit in corpore suo ægritudinem, quæ non sit habilis sanari.] Ne quid dicam de iuuenibus interim, certe senes, si Galeno magis quam huic uiro crediderint, non nisi magna urgente necessitate, Aloë utentur. Caue ergo dare Aloë in temporibus frigidis.] Cauenda mihi magis uidetur temporibus calidis, cum sit, ut tu scribis, calida & sicca in secundo ordine, & calidæ ac siccæ nocet temperaturæ, ut superius notatum est: nisi fortè quia bilem uacuat, quæ hyme non abundat, ideo eo tempore danda non sit.

Senes non tute Aloe utuntur. Cauenda aloë calidis temporibus.

De Myrobalanis.

Nomen glandem unguentariam designat: res autem ipsæ, ad pomorum potius genus spectant. Proprium de eis caput non scripsit Diosc. sed nec Galenus, licet inter remedia aliquando nominis meminerit. Quare sanè intelligendum, quod ab Auerroë dicitur, Galenum de ijs non scripsisse. Plin. quidem de Myrobalano loquens, rem (ut inferius explicabitur) ab ijs diuersam intellexit, & quæ ad genus palmæ referatur, sicuti & ea de qua Diosc. scripsit lib. 1. Bene igitur examinanda sunt, quæ de uiribus ab hoc homine scribuntur, quoniam nullum habuit quem sequeretur bonum ducem: præsertim cum Gal. lib. 8. de comp. med. secundū loca Chrysobalanū uim habere discutiendi scribat, quæ proculdubio calorē ostēdit.

De Rheobarbaro.

Rhecoma de quo Plin. lib. 27. si recte legitur, & Rhauel rheon, de quo Diosc. alia res est à uocato nunc Rheobarbaro, ut quadam nostra ad Leonicenū epistola demonstratū est. Ex speciebus Rhauet aliud est quod nascit in India.] Cum dicat Diosc. quod nascitur in locis supra Bosphorū, & Plin. supra Pontū, taceantq; Indiam, cognouisse Indicum non uidentur, Paul. in duabus ad Podagram compositis medicaminibus barbarici meminit. Et laudatur magis subnigrum.]

Rheobarbarū uulgare aliud est quàm Rhecoma. Plin. & Diosc. Rha.

Similem Costo nigro facit, Plin. minorem tantum, & paulò ruffiorem. Diosc. Centaurio magno, sed minorem, nigro quidē colore, sed Crocum aliquo pacto, dum manditur, referente. Conuenerunt in permixtione eius aqueitas & terreatas.] Clarius Galenus, sic loquens ad uerbū: Mixtæ est temperaturæ, habet enim quid terreum frigidum, quod ex adstringente eius sapore demonstratur: & caloris aliquid, quem ubi multum masticatum fuerit, a credine quadam ostendit: tenuis & aëreæ potestatis esse participem, laxitas & leuitas declarant. Et non præmittatur cum eo spica.] Ego spicam hanc præmitto, tum quod ea eger non uidetur, ob commixtas, ut diximus ex Galeni sententia, uires: tum quod uera Spica caremus, & ea qua utimur, horribilis ualde saporis est. Solutio ne educit, & reliqua.] Antiqui suo Rheo uim purgandi non adscribunt, sed nec Auic. Auerrois, Galenum & alios medicos taxans, qui adstringere scripserunt, purgare asseruit: quod experientia quoq; ipsa in utroq; Pontico uidelicet & Indico attestatur. Decoctio etiam similiter resoluit in eo uirtutem.] Non intel ligas, ut pleriq; nō esse propterea coquendū; nam & ipse Mesue & alij, eius deco-

esto utiliter utuntur: sed in ipsa radice quæ decocta fuerit, uirtutem esse resolutam, & in eo liquore in quo fuerat decocta, remansisse. Et maior eius proprietas.]

Alías quoque uires suo adscribunt antiqui, Dioscorici enim ualere ait hepaticis, nephriticis, torminibus, lieni, pectoris & uesicæ uitijs, atque uentriculi dolori, imbecillitati, & inflationi. Ex parte substantiæ.] Adde ex Dioscorico, quod inflammationes cum aqua illitum, dissoluit: & ex Plinio, quod uulnera, & mali moris ulcera sanat, epiphorasque & purulentas excreationes, lassitudinem quoque & dolores: & ex Galeno, quod ualet asthmati, orthopnoæ, celiacis, ischiadicis, uteri morbis, & ferarum moribus: & cum aceto illitum, impetigines aufert ac peliomata. Et

proprie eius drachma una, mumix grana duo, Rubix granum unum & mediū.] Manifestus est hoc loco error: quam enim uim hac in re habere potest tam exigua mumix, & Rubix quantitas? Sed & Auicenna quem in multis est hic secutus, capit de Rubia, drachmam integram cum Rheobarbaro miscet: & similiter libro tertio, in cura Apostematis calidi hepatis. Potio eius infusi à drachmis. ij. s. ad drach. x.] Excellit nimis hæc quantitas, nec possunt sine discrimine 10. drach. semel dari: ut cum malo suo, nobilis quidam Pannon, expertus fuit.

De Cassia fistula.

Pernitiosus Mesue in dano Rheobarbaro modus.

Cassia fistula Arabū, alia est à Cassia fistula antiquorum.

De hac non scripserunt antiqui, sed fistularem illam uocauerunt, quæ nunc Cassia lignea uulgo appellatur: res tamen nobilis est hæc Mesue Cassia, & qua ad aluū leniendā, & sani & ægrotantes, siue mane, siue parū ante cibū, tutò utitur. Cōdiri corpit & saccharo recens in eundem usum: in quem semina quoque efficacia sunt, longèque magis quam intraneus liquor.

De Tamarindis.

Hos quoque numerat Auerrois inter medicinas, de quibus non est Galenus locutus. Si nomen sequaris, dactylos putabis, Tamar enim, barbaris dactylū significat. Plinius cuiusdam palmæ meminit in Aegypto nascētis, quæ uocari ait adipsion, quasi ar cere sitim diceret, uiridemque esse, & mali cotonei odore, nullo intus ligno, colligique antequam incipiat maturescere: & quod relinquitur, uocari phœnicobalanū, Dioscorici eadem re eadem lib. 1. Idem Plinius, lib. 23. Palma, quæ fert myrobalanū, probatissima in Aegypto, ossa non habet reliquarum modo in balano. An uero Tamarindos hos intellexerint, cogitandum lectori relinquo. Sicuti etiā, an Myrobalani, quarum superius habita est mentio, ad palmulas pertineant. Frigidæ complexionis in secundo.] Auerrois, in tertio. Solutione educunt, & reliqua.] Dioscorici suas Myrobalanos acerbas dicit & adstringentes, ualereque diarrhoeæ, & muliebri fluxui. Et phœnicobalanū magis adstringere recentem quam siccam, sputoque sanguinis, intestinorum difficultati, & stomachicis conferre. Quare si eandem rem, quæ hoc loco Mesue intellexit, contrarias ei uires adscripsit.

De Manna.

Hanc quoque reposuit Auerrois inter medicinas à Galeno non scriptas: ego tamen mentionem eius habuisse arbitror lib. Alimentorum 3. sub nomine mellis aerei uel roridi: de quo scribit plurimum colligi in monte Libano, ætate media, nocte serena, uariasque uires à uarijs super quas cadit plantis acquirere: quæ ita quadrat uocata nunc Mannæ, ut ambigi non possit, esse eandem rem. Est æqualis.] Auerrois. Calidam facit & humidam, in primo ordine. Galenus autem miscuit ipsam cum Scammonia.] Mellis quidem inuenio Galenum miscuisse Scammonium, Mannæ nequaquam. Educit choleram cum facilitate.] Auerrois, faciliorem dixit esse inter omnia, quæ purgandi uim habent.

De Aqua lactis.

Galenus dicit antiquos sero ad inferioris uentris subductionem usos: & Dioscorici dari, quibus absque acredine uentris, excretionem uolumus prouocare. Est calidæ & siccæ complexionis in primo usque ad secundum.] Galenus lib. 4. simp. med. cap. 16. dicit frigidam & humidam: alicuius tamen caloris participem esse, ait lib. 3. de alim. Mel uigorat eius operationem.] Galenus tantum mellis addendum

10.
dendum habet, quæ
subducere uim
Pelle, solutione
lepiaz, & exanthem
est bis, qui non nulli
biti hominis per
lexar. n. puera
in comuni uita est.

10
Rosam non uideo
experientia tamen
me uidet, rosaceum
res: quas uires non
reis partibus.] G
gens & amara con
mo mortuus.] F
habet rosalia quoque
adhuc uidemus,
res, & capita. Fol
10
capillus: in capite
telligit, quod ma
scorides, facere a
diones, maxime
uino. Vinum in
oculorum, aurium
nullam aut rosam pa
lino aliqua.] A
ta, & uulgo apu
telunt. Succu
10
olum.

Nec uolam inuen
tate sumatur, ue
cotica, frigida est
Folia uel per se, u
mationes, & sedi
ream angina, &
Diosc. Plin. G
interdimus nunc
ablinthii hoc R
10
nore que cetera, di
tum quid præ te
etiā Diosc. Rom
Gal. Succu
& ex Plin. quod d
let ad inflationes
pulz resitit, & m
mecho & uentri
phlegma educit.
hæc aqua commu
10
ma, & alibi docu

dendum iubet, quantū delectare possit, nō uentriculum subuertere: quocūq; magis subducere uentrē uolueris, plures sales adijciēdos, modo gustui nō sint molesti.

Posse, solutione educit cholera.] Iuuare dixit Diosc. lepræ, elephantiasis, epilepsia, & exanthematibus. Bubulū uero serū conferre scripsit orthopnoecis, id est his, qui nō nisi erecti spirant. Dosis ab uncijis sex, usq; ad lib. unā.] Diosc. bibi heminis per interualla singulis, usq; ad quinas. Paul. Aegin. dari uiris iubet sextar. ij. pueris unū. Ex eo autē Diosc. loco, natus uideri potest modus, qui nunc in cōmuni usu est, bibendi medicatas aquas, quæ balnearum dicuntur.

De Rosis.

- 10 Rosam nō uideo à Græcis, neq; ab Auer. inter purgatoria medicamina reponi, experientia tamen ipsa, collocari inter ea debere ostendit, Cui etiā Diosc. consentire uideat, rosaceū unguentū uires habere dicens, ad soluendā aluum conducen-
tes: quas uires nō ab alia re habere potest, præterq; à rosis. Cōponitur ex ter-
reis partibus.] Gal. cōstare dixit ex aqua, ea substātia calida, cui qualitas adstrin-
gens & amara coniuncta est. In abscissione rubedinis nō plus est rosa, q̄ ho-
mo mortuus.] Hoc dictū ualde mihi est ambiguū: neq; enim ex rubore speciē
habet rosa: alioquin alba rosa, rosa nō esset: colore etiā deperdito, seruari odorem
adhuc uidemus, & adstringendi uim. Vsum uero rosæ Plin. diuidit in folia, flo-
res, & capita. Foliorū partes candidæ, ungues uocant. In flore aliud semen, aliud
20 capillus: in capite aliud caput, aliud calix. Florem luteum, illud intraneum in-
telligit, quod magis reliquis partibus exiccare & adstringere dicit Galenus. Dio-
scorides, facere ad gingiuarum defluxus. Plinius dat in posca ad mulierum flu-
ctiones, maxime albas, & sanguinis excreationes, & ad uentriculi dolores cum
uino. Vinum in quo folia sicca cocta sint, laudat Dioscorides in dolore capitis,
oculorum, aurium, gingiuarum, pudendi, ani, uteri, si eo membra illa abluantur;
nullam autē rosæ partem, præter capita, præbet bibendā. Per albas non fit so-
lutio aliqua.] Apertus hoc loco error deprehenditur: albæ enim de seni uoca-
tæ, & uulgò apud nos Damascenæ, cum albissimæ sint, cæteras in purgando ex-
cellunt. Succus uero eius.] Succū nō reponit Diosc. ad alium, q̄ ad oculorū
30 usum.

De Violis.

- Nec uiolā inuenio apud Græcos purgare: credi tamen potest, si magna quan-
titate sumatur, uentrē lenire. Et ipsa quidem est narcotica.] Quomodo nar-
cotica, si frigida est tantū in primo ordine, ut tu superius scripsisti? Posse.]
Folia uel per se, uel cum polenta, facere ad uentriculi exustiones, oculorū inflam-
mationes, & sedis casus, scribit Diosc. quosdamq; asserere partem floris purpu-
ream anginae, & puerorum comitiali morbo conferre. De absinthio.
Diosc. Plin. Gal. inter purgatoria medicamina numerauere. Sed illud qd
intendimus nunc, est absinthium Romanū.] Nescio ubi somniauerint Arabes
absinthiū hoc Romanū. Diosc. Plin. Gal. laudant Ponticū, quod flore & folio mi-
40 nore q̄ cætera, dicit Gal. 2. curat. meth. odoreq; nō modo nō insuauis, uerū aroma-
tum quid præ se ferente. Tale ego in Pannonia & uidi, & gustauis, Cappadocum
etiā Diosc. Romanū ne nominarunt quidē. Siccū in secundo.] In tertio dicit
Gal. Succus nocet stomacho.] Adde ex Diosc. quod dolorē facit capitis:
& ex Plin. quod decoctū est stomacho saluberrimum. Et ex eodē Diosc. quod ua-
let ad inflationes, stomachicq; ac uentris dolores, si cum Sefeli bibat: & quod cra-
pulae resistit, & menses citat. Solutione educit cholera.] Educit biliosa sto-
macho & uentri inhaerentia, Diosc. teste. Et dixit Auenzoar, solutione etiā
phlegma educit.] Hoc aperte negauit Gal. Et aquæ sublimationis eius.] Si
50 hæc aqua cōmuni modo fuerit parata, exiguas certe uires habebit. Nos autē sci-
mus, & alibi docuimus modū eliciendī aquā, quæ odorē & saporē eius retinet, &

cum his, ut consentaneū rationi est, etiā alias uires. Potus infusionis,] Curat etiam inappetentiam atq; arquatū morbum, ut scribit Diosc. & thoracem purgat cum iride. Seminis drachmas sex dabant antiqui, cum marinæ aquæ sextario, purgationis gratia, secundum Plinium.

De Sticados.

Stoechas græce dicitur, nec inter purgantes medicinas ab ea gente cōputat: quod Auic. quoq; cōfirmavit. Stichados Arabicū.] Nō Arabicum, sed potius Gallicum: nam teste Diosc. & Plin. in insula eiusdē nominis generatur, quæ Massilia opposita est. Et est planta foliorū subtiliū.] Nō foliorū subtilium, ait Diosc. sed leptocarphon, quasi dixeris tenuiū festucarum. Hermol. cirrulas interpretatur, longiorū foliorū, comāq; habere Thymi. Plin. hyssopi, & odoratā, eiusq; decoctum facere ad thoracis passiones, sicuti hyssopus: tenuare quoq; & abstergere. Plin. leuare pectoris dolores, menses ciere, & antidotis misceri. Galenus, uiscera omnia roborare, & uniuersi corporis habitum, atq; obstructions aperire.

De Fumo terræ.

Capnion Græci uocāt, Latini fumariā. Lenire uentrē tradit Gal. experimento cuiusdam idiotæ, siccum subductionis gratia cū melicrato exhibentis. Dixerūt quidam quod est frigidū.] Auic. frigidū facit in primo ordine, & siccū in secundo. Gal. uidetur fecisse calidū, acri simul & amara dicēs participare qualitate, nec carere acerba: qui loquendi modus, uincere in eo caliditatem demōstrat. Et dicit choleram.] Diosc. & Gal. per urinam, Plin. absolute dixit, quod detrahit bilem. Cōfert etiā febribus.] Aëtius dari tutō ait etiam his qui feбриunt. Prætermisit autem Mesue præcipuas eius uires, à quibus & nomē accepit, quod lachrymas scilicet instar fumi educit, uisum acuit, renasci euulsas palpebras prohibet, ut Diosc. Plin. Galenusq; testantur. Potio succi est ab uncia media ad duas.] Vix puto esse tam mollē uentrē, qui ea quantitate leniatur. Auic. usq; ad octo uncias præbet. Multos ego noui qui Auicennæ etiam modum longe excedunt.

De Eupatorio.

Non facile fuerit diuinare, quamnam herbā hoc loco pingat: uera enim Eupatoriū à Diosc. & Plin. descripta, tantū ab hac differt, quantū centaurij tenuis folia à canapinis. Calidum est in primo.] Obscurissimā esse eius caliditatem, scripsit Gal. & quod mundat absq; calefactione. Solutione educit choleram.] Neminē legi (quod meminerim) uel Græcum uel Arabem, purgandū uim huic herbæ adscribentem: imò de ea scripsit Diosc. cum uino potam ualere dysenterię.

De Epithymo.

Durioris Thymi florem, & Satureiæ similis, esse Epithymū scribit Diosc. habereq; capita tenuia, leuia, caudiculas ueluti capillos. Plin. postq; eadē ferē dixit quæ Diosc. addit, Quidā aliter Epithymū tradunt sine radice nasci, tenui similitudine Pallioli, rubens. Videtur autē Epithymū hoc Mesue, ad secundum Plinij referri: sicuti & id quod in usu nūc est, & uel ex Apulia, uel ex orientalibus locis afferi.

Est simile cuscute.] Res nota est sub hoc nomine cuscute, nec alia re à uocato Epithymo uideēt differre, nisi quod passim cū lino nascitur, illudq; quasi strangulariatq; hoc argumento aliud nomen inuenit, ut podagra uidelicet lini dicatur.

Alail & Halasce.] Thymbrā, & Thymū intellige. Eius aliud est Cretense, aliud est Syriū.] In Cappadocia & Pamphilia plurimū generari scribit Diosc.

Et dixit Gal. est calidū in tertio.] Adde & siccū, & simile Thymo uirtute, sed in omni re fortius. Et generat aestuationē.] Stomacho minus utile dixit Plin. & uomitiones mouere. Aqua uero mellis cū pauco sale. Diosc. & Plin. cū melle & sale, & pauco aceto. Et quidam dicunt.] Si legisses Diosc. scires ipsum scripsisse, quod cū melle potum purgat per inferiora bilem nigrā, & pituitam. Et dixit Paul.]

Paul.] Optimū esse ait Paul. in euacuanda melancholia: nec uideo quo pacto posset esse magna medicina in morbis qui à Mesue ipso enumerantur, nisi atrabilem exustam, quæ proprie melancholia dicitur, expurgaret. Dosis potio eius usque ad uiginti. & reliq.] Nimis creuit hæc dosis: siquidem Dioscorides quatuor, Paulus quinque, Plinius sex, ad summū cōcedunt.

De Hyssopo quod uocatur Asce.

Dicunt quidā qd sit hyssopus hortensis: dicūt alij esse unam ex speciebus Origanij.] Nomen ipsum modusq; loquēdi, ostendūt ignorasse Mes. de qua re scriberet. Tu autē scias uoluisse eum loqui de thymo, re nō obscura: utpote quā dicit Diosc. ab oībus cognosci. Sicut nodus foliorū.] Intellige ex Diosc. thymi captula. Et eius flos est sicut calamēti.] Nō hoc Diosc. ex quo reliqua iste sumpsisse uideēt. Plin. duo genera facit, candidū, radice lignosa, quod & præfertur: alterū nigrius, florisq; nigri, Semē deprehēdi nō posse, sed flore lato enasci. Et dixit Dioscor. quod est in principio tertij.] Cū Diosc. nunq̄ meminerit graduū, liquet hūc uirū Diosc. uerū nō habuisse, sed nec Gal. & Paulū bene legisse: hi enim fuere, qui calidū & siccū in tertio ordine posuere. Valet ad egritudines cerebri.] Valet comitialibus secundū Plin. uisus obscuritati secundū Diosc. discutit œdemata, dissoluit coagulātū sanguinē, tollit uerrucas, & cū uino ac polenta iuuat coxendice laborantes.

De Hyssopo montano.

De uulgari hoc capite Hyssopo loquitur. Electio.] Diosc. præfert Ciliciam, Hipp. & Plin. in Tauro mōte natā, & post eam Pamphileā & Smyrneā. Calida & sicca in secūdo.] Galen. in tertio. Solutione educit phlegma.] Cū oxymelite & sale trahit pituitas, inquit Plin. crassos humores Diosc. qui edi etiā ait cū ficis ad aluū subducēdā, fortiusq; purgare mixto cardamomo, aut Iride, aut Erysimo: aliqui tamen pro cardamomo legunt cardamū. Et tussi.] Cū ficis, aqua, melle, & ruta, peripneumonicis: asthmatis, tussi antique, catarrho, si cum melle lingatur, ait Diosc. esseq; optimū gargarisma angine cū ficis. Cum uino resoluit apostemata dura.] Phlegmones, ait Diosc. Dosis usq; ad drach. x.] Manipulū integrum Plin. Ego maiorem longe quantitatem posse tutò dari arbitror.

De Prunis.

Coccimelia uocant Græci, uel κοκκυμῆλα. Damascena & Armena.] Damascena iam pridē inquit Plin. in Italia nascuntur, grandiore ligno, & exiliore carne, nec unquā in rugas siccata, quādo soles sui defunt. Galen. magis adstringentia ait esse Damascena, Hbierica dulciora: miratur tamē Diosc. dixisse Damascena sicca uentrem sistere: optima uero esse inter eadē quæ sint mediocriter adstringentia, magna ac laxa. Dulcia sunt inter caliditatē & frigiditatē.] Mediocriter humectant, & infrigidant, ait Galenus. Decocta in melicrato plus mellis habente, uentrem molliunt, magisq; si melicraton superbibatur, dehinc uinum dulce, & prandiū differatur. Adstringunt syluestria, pariterq; domesticorū folia. Gummi lapidem frangit.

De Psyllio.

Græci psyllium. Latini à græci nominis significato non recedentes, pulicarem herbam uocant: nec per os nisi raro, aut hi aut illi præbent: quoniam inter uenena numerant, sed exterius tantum ad molliendum, adstringendum, & infrigidandum adhibent. Substantia autem eius interior medullaris, calida est & sicca in quarto gradu: & est de genere ueneni.] Venenū esse Psylliū dicunt Græci, nō medullæ ratione, quæ sit, ut iste scripsit, in quarto ordine calida, sed ex frigore potius, quod in tota ostendit substantia. Secutus autem est Mesuas in hac re, sicut in alijs multis, Auic. libro 2. cap. primo. Damocrates porrò, autore Gal. libro 2. de Antid. iubet plurimū conteri in cōpositione cuiusdam antidoti.] Est frigidum & humidum in tertio excessu.] Gal. frigidū in secundo, mediū in alia scribit con-

trarietate, nec alicui, ut diximus, eius parti calorem attribuit. Quod ex eo conquassatū est, cum aqua frigida solutione educit choleram.] Hoc sic in aqua tuso, Diosc. utitur ad infrigidandū. Et conquassatum cum aceto confert apostematibus calidis.] Cum rosaceo aceto uel aqua, ualere articularū doloribus, tumoribus post aures, panis, ramicibus, umbilico procidēti, & erysipelati, scripsit Diosc. Et dixit Diosc. quod est in secundo: & uerius: inquit enim Hipp. in Epidemijs, nō eleuat res frigida, iuncta cū humiditate ultra secundū gradū.] Quomodo hæc dixerunt Diosc. & Hippoc. qui gradus uel ordines in medicina non agnouerūt: Paul. frigidum in secundo, mediū inter humectantia dixit & siccantia, quæadmodū & Gal.

De Capillis Veneris.

Adianton à Græcis dicitur, quia ut Theophrastus, & post eum Plin. scripsit, aquas respuit perfusum mersumq̃. Dicitur Callitrichon uel Polytrichō, ab effectu (ut ait Plin.) quia capillos tingit & pulchros reddit. Theophr. & recētiore duo eius genera faciūt, albū & nigrū. Sunt autē cōpositi ex partibus aqueis & terreis & subtilibus mediocriter, à quibus inest eis stypticitas, & ex partibus subtilibus calidis ualde.] Nisi aduerbiū ualde, iunxeris uoci subtilibus, error erit in hoc loco manifestus, etiā ipsomet Mes. teste, qui ex Gal. sentētia uix excedere eos tēperamentū dixit. Sed forte melius est addere negationem, & legere, nō ualde. Et solutiui uentris.] Autoritas, ratio, experimentū, falsum esse hoc cōprobant: siccant enim adianton, attenuat, discutit, inquit Gal. & Paulus. Auer. ait Gal. dixisse, quod aluum adstringit: nouos medicos, q̃d purgat. Diosc. ipse aperte dixit, quod aluū sistit. Mundificat pectus.] Per sreatū dixit Gal. Et abscindit furfures.] Diosc. addit & achores cum lixiuio. Frangit lapidē.] Præcipue nigrum, inquit Plin. eaq̃ de causa dici saxifragum. Et delēt cum oleo chamæmelino scrofulas.] Nō addit Diosc. oleum: sed dixit absolute, quod strumas discutit: quod etiā pariter scripsit Galen. Abscindunt sanguinē.] Sanguinis sreatum ait Diosc. Et confortant stomachum.] Dioscorides, poti cum uino.

De Afaro.

Afaron ideo uocatum uidetur, quia in coronas nō adderetur. Diosc. herbā coronariā dicit, errore ut credo scioli cuiuspiam librarij, Baccharē Afaro miscētis, quod nunc etiā uulgus facit. Sicut folia Hederæ.] Adde, sed minora & rotundiora, ex Diosc. Sicut flores Hyoscyami.] Sicut Cytini, nō sicut flores, ait Dioscor. in medio foliorū apud radicē purpurei, odorati: semē in floribus acinosum coliculi angulati, subasperū: radices multæ, geniculatæ, tenues, obliquæ, graminī similes, multo tamen tenuiores, odore cinnamum referentes. Electio.] Optimum nasci ait Plin. in Ponto, proximū in Phrygia, tertium in Illyrico. Gal. solam radicē utilē esse dicit. Cōplexio.] Diosc. ut sæpe dixi, gradus in medicina non distinxit. Gal. huic medicinæ non adscribit. Sed cum dicat eadem Acoro uires habere, sed fortiores, quā posuit calidā & siccā in tertio ordine: sequitur hanc quoq̃ uel saltem in tertio ordine collocandā. Quidā infundūt ex eo aliquid in mustū.]

Diosc. miscet uncias tres in heminis musti duodecim, & dat ad lotiū, intercutē, coxendicē & icterū. Posse, est ex rebus faciētibus uomitū.] Crateyas, Diosc. & Plin. purgare aiūt eius radices, ellebori albi instar. Multas quoq̃ alias uires ei adscribunt. Dosis eius usq̃ ad drachmas quatuor.] Diosc. dat pondus drach. septem.

De Iure.

Gallorū ius, uentrē laxat, gallinarū adstringit, ait Gal. ἐπικραϊντικὴς διωδμειος ὄσι. Marcellus tamen in Diosc. aliter interpretat. Decoquat in aqua sufficienti.] In sextarijs xx. ut Diosc. uel tribus congijs, ut Plin. & reducat ad tres cotylas.

Misceat decoctioni eius Turbit.] Quidā (dicit Diosc.) Brassicā marinā coquūt, aut Mercurialem, aut Carthamum, aut Polypodium, educitq̃ humores crassos, crudos,

crudos, tenaces, nigros, & ualet febribus antiquis, Plin. præclare medetur uenis serpentū, torpentibus membris, tremulisq; capitis dolorib. epiphoris, inflammationib. fastidijs, incipienti tenasmo, iocinori, renib. uesicæ, cruditati, suspirijs.

De Volubili.

Inuenio apud Diosc. Galenū, Paulum, cap. de Helxine, quæ uidetur prima species hic posita, apud nos frequens, sicuti & secūda. Tertia, ut puto, est Clematides. Quartā speciem uidetur Plin. lib. 21. cap. 15. uocare Lupū. Legitur Lupi huius uel Lupuli nomen, tertio lib. de locis affectis: qui liber uulgo de interioribus inscribitur. Sed litera corrupta est, pro bato uel Rubo, Lupulū habēs: sicuti & lib. 4. Therapeutices, ut nouæ eius libri interpretationes manifestāt. Græcorū uulgo Bryon nūc uocat, nostri Luuerticiū, quasi lupū uerticiū. Cōplexio & proprietates.]

Volubilis species quatuor.

Galenus locus lib. de interioribus castigatur.

Nō id dixit Diosc. quod hic ei adscribit, sed de triplici scripsit Smilace, leni uidelicet, aspera, & hortulana. Item de duplici Clematide, & Scammonio, quæ omnia ab hac se circūuoluendi proximis rebus proprietate, dici Conuoluoli, uel uolubiles possunt. Helxinen potā, uim habere uentris purgatiuā, tradit idem Dioscor.

Lupulus est æqualis.] Vires florū quas in Ceruisia ostendūt, satis calidos & siccos attestātur: quibus rebus grauitas etiā odoris cōsentit. Videant igitur medici, qui Lupulos tantopere cōmendant, cui fundamento innitantur.

Lupuli flores calidi.

De Scammonio.

Scammonia proprie dicitur ipsa planta, Scammoniū succus, utrūq; tamen Scammoniū quādoq; uocatur: & quia cæteris præstat id quod in Colophone gignitur, ideo & Colophonium nominatur. Cuius folia sunt ad modū sagittæ alata.]

Helxinæ similia inquit Diosc. uel Hederæ molliora, trianguli figura, flores albi, rotundi, cōcaui forma calathi. Primus est cū manifestatur radix.] Clarius Diosc. refecatur caput à radice, radixq; ipsa ita fit concaua, ut succū colligere confluentem possit: quidam terrā circūfodiunt, nucisq; iuglandis folijs obtecta fouea, succū effundunt, hunc aut secundum modū, prætermisit Mesue. Electio melior est Antiochena.] Id quod ex Mysia Asia præponit Diosc. Colophonium Plin. & post ipsum Priense. Quæ uero sit in partibus nostris, & Corasceni, est mala.] Syriacū & Iudaicū pessimū esse, dicit Diosc. densum existens et grate. Clara sicut Gummi.] Diosc. & Plin. Taurino glutini q̄simillimū, iplendens, nitidū, decorum, rarum, fungosum, tenuissimis fistulis, spongiosum.

Sit pondere leuis.] Plin. q̄leuissimum. Tenera.] Citò liquefscens ait Plin. Boni odoris propri.] Virus redolens, inquit Plin. Si tangitur cōfractū eius aqua uel salua.] Plin. lingua: & cū diluitur, albescens. Diosc. huic indicio docet nō fidendum, quoniā mixto Tithymalli succo, idem fit: sed attendendum alijs indicatijs, & ne linguam deurat. Quinq; sunt ei familiaria, quæ in corporibus imprimunt magnitudinem nocumentorū.] Nocere stomacho plus q̄ omnia purgatoria medicamina, dixit Paul. miscetq; ei Sal aut Piper, aut Zingiber, aut rem aliam, quæ sit bona stomacho: format etiā inde catapotia cū melle.

Inquit Galen. miscui cū sexcuplo ipsius Mannæ.] Nescio ubi hoc dixerit Galen. illud aut scio, quod Manna apud eum Thuris tenuiorem puluisculum significat, nō rem Saccharo nostro dulcore & colore similem, quæ nunc passim Manna uocatur, & à Mesue intelligitur. In eius contritione nō nimium insistatur.] Contrarium nōnulli sentiunt: quod uerius esse, alio loco est demonstratū. Solutione educit cholera.] Diosc. addit & phlegma. Paul. purgat ut Elleborus, & magis bilem. Vitet eius acceptionē, qui calidæ & siccæ cōplexionis est.] Docet Paul. dādū his qui boni sunt stomachi, febre carēt. Dosis à quinq; granis ad duodecim.] Diosc. dare drachmā integrā nō ueretur: suffi-

Manna apud Galenū quid.

40 cere tamē ad soluendā aluū dicit duos obolos. Si uero placeat abūdātius purgari, tribus obolis addi debere duos Ellebori obolos, et Aloës drachmā. Paul. dat obolos quatuor. Ego licet nūcq; sim ausus tātū dare, duodecim tamē grana trāscēdere

Tuto tradit Scammonij plus quam duodecim grana.

non sum ueritus, scicq; quosdam scrupulum integrum hausisse sine noxa;
De Turbit.

Flores Turbit
ter in uno die
colorē mutant

Difficile est diuinare, quam rem hoc loco pingere uoluerit; non enim describit Turbit Serapionis, seu, quod idem est, Diosc. tripolium: non radicem Pityusæ, quæ à Diosc. uocatur Turpet: siquidem folio hæc Pini, illud Ifatidis, non ferulæ constat. Sed nec eam qua nunc utuntur medici, quoniã (ut audio) folio est Myrti, quali à Diosc. secunda Tithymalli species est, quam uocant foeminam. Fatendum igitur errorem esse in nomine ferulæ, cum nulla res Turbit uocata, ferulæ similis extet. Calidum est in tertio.] Si est radix alicuius speciei Tithymalli, succus eius erit in quarto ordine calidus, radix paulò minus ex Gal. sententia. Auic. radices calidas esse dicit in secundo, usq; ad tertium. Si est Turbit Serap. & ut sequens est Tripoliũ Diosc. & Gal. erit tertij ordinis. Vires quidem, quas huic suo Turbit Mes. adscribit, manifeste ostendunt eum intellexisse de uocato ab Auic. & Serap. Turbit: licet neuter ipsorum cognouisse herbã eius uideatur, alioqui non erant miraculũ tacituri, quod recitat Diosc. & ex eius sententia Serapion, flores uidelicet ter in uno die colorē mutare. Erunt igitur tres uel forte quatuor res, nomen Turbit suscipientes, radix uidelicet Tripolij, de qua tractat Serap. sub Turbit nomine; radix Pityusæ, quam lib. 4. Diosc. dixit appellari Turbet; radix Tithymallifœminæ Myrtites uocata, qua nunc passim sub Turbit nomine utuntur medici: & quartum demum, nisi penitus somnium est, quod folio ferulæ constare dixit Mesue. Apertant igitur oculos medici eo usuri. Et declinat à proprietatibus bonis quæ sunt septem.] Hæc à Serap. capite de Turbit. Rectificatores in primis ab radi iusserunt.] Et hoc à Serapione.

De Agarico.

Glandiferæ arbores, inquit Plin. maxime Agaricum ferunt: est autem fungus candidus, odoratus, nocte relucēs. Gal. radicem uocat, & Premno dicit innasci, hoc est llici. Diosc. aliquos putasse radicem, alios fungorum modo in truncis arborum nasci, & esse Laserpitio similem. Masculus est malus, & ille proprie qui est longus.] Marem rotundum ait Diosc. & unde quaq; sibi coalitum.

Et habens in contractis suis fila neruorum.] Fœminam dicit Diosc. cursu ue narum recto constare, mariq; præferendam. Et ut appareat dulcis in primo gustu.] Non hoc peculiariter adscribit Diosc. bono, sed mari pariter & foeminæ facit commune. Gal. amaritudini in tempore succedere, apparentiam quandam acredinis dicit, & modicè stypticos. Paul. eligendum albidissimum, quod facillime frangatur, nec sit ualde lignosum, aut perforatum. Est calidum in primo.] Auerrois dixit Gal. in nullum ordinem rede gisse: ei autem uideri calidum in primo, siccum in fine secundi. Et est compositus ex substantia aërea.] Adde ex Gal. & terrestri, quæ à calore attenuata est, minimum aquosæ particeps.

Et ipse quidem est subtilatius.] Discutit, crassos humores diuidit, obstru ctiones uiscerum repurgat, inquit Gal. Inquit Diosc.] Nō leguntur hæc apud Diosc. sed Paulus Aegineta similem habere uim ait Colocynthidi, tarde ta men agentem, nec ualde uentriculo molestant. Et Galen. dixit, fiant trochi sci.] Nec hoc legi apud Gal. Et educit materias ex iuncturis.] Diosc. dat in coxendicis & aliorum artuum doloribus cum oxymelite. Ad omnes do

lores intrinsecos.] Ad omnes internos affectus, ait Dioscorides. Vlceri bus pulmonis.] Phthisicis cum defruto, ait Dioscor. Et sanat dolo res stomachi.] Per seipsum, si edatur, inquit Dioscor. ualereq; etiam tormi nibus, cruditati, & acido ructui. Mundificat matricem.] Confert præfo cationi uteri, eodem Dioscor. teste: inflationi quoq; fracturis, casibus, dysen teriæ, & sanguinis exscreatui: ualet & ferarum moribus qui infrigidando sunt, siue potum, siue exterius appositum, secundum Galeni sententiam. Do

Dosis Agarici

lis eius contriti potio est à drach. una usq; ad duas.] Dioscor. obolorum duo rum

rum pondere dat adrupta, conuulsa, tormina, & cruditates, drachmæ pondere hepaticis, asthmaticis, dysentericæ, tres obolos sanguinis exscreatui & comitialibus, ad aluū purgandā unicā, uel duas drachmas. Paul. drach. duas dat cum melicrato.

De Colocynthida.

Colocynthis græce, latine agrestis Cucurbita dicitur. Eius folia sunt ampla, pilosa. Ramulos & folia ait Dioscor. per terram sterni, esseq; saturo Cucumeri similia, quibusdam diuisuris scissa. Verum quæ non est completa, mala est. & reliqua. Si hæc uera sunt, nunq; erit tutus Colocynthidis usus: nō em̄ scire possumus, quo solo genita, an in unica plāta unica, uel in una regione unica planta. Et proprie dum iam citrinescit. Colligendam docet Diosc.

10 cum in pallidiorem colorem mutari occeperit. Est calidæ complexionis & sicca in tertio. Amaram dicit Gal. non posse tamen id efficere, quod alia faciunt amara, dum bibitur, ob uehementem purgandi uim. Ex quibus uerbis monstrat, non ita calidam putasse, ut Mesue: licet sub quo ordine calida esset, non expresserit. Modus rectificandi eius, secundum quod narrauit filius Serapionis. & reliqua. Non hoc præcipit Serapion, sed Paulus, drachmam unam in duobus melicrati cyathis coquens cum Ruta. Et dixit filius Serap. oportet ut perueniatur ad ultimum puluerizationis. Non hoc dixit Serapion, sed

Male affert
Mesue Serapionem.
Colocynthidis
quatenus terenda.

20 quem est Mesue secutus, plurimum teri iubent: quoniam (ut inquit Paulus) asperæ eius partes interioribus hærentes, ulcera faciunt quibus nerui compatiuntur. Solutione educit phlegma. Bilem etiam & strigmenta, dicit Diosc. Et dixit Dioscor. non efficit operationem in materijs quæ sunt in uenis, & reliqua. Non hæc Dioscorides, sed Paulus, cuius hæc sunt uerba: Interiora Colocynthidis uacuant præcipue bilem, & mucos, non à sanguine ut Elleborus & Scammonium, sed à neruis & neruosis membris. Sicut est dolor capitis antiquus. Paul. danda his quibus caput est læsum, aut interior uel exterior eius membrana: illam piam matrem, hanc circumossalem uocant: ut uertiginosis, hemicranicis, comitialib. attonitis, cynico spasmis, asthmaticis, & nō nisi recta ceruice spirantibus. Descensui aquæ ad oculū. Paulus, diuturnis oculorū fluctationibus. Ad antiquam tussim. Docet Plin. aquam mulsam in ea co-

Male adducit
Diosc. Mesue

Pia mater, Circumossalis.

30 qui ad dimidias, & sic tussientibus infundi obolis quatuor. Multæ eius uires sunt prætermittæ, ut quod secundum Paul. ualet his, qui circa renes & uesicam patiuntur. Iuxta Plin. in morbo regio utiliter semina insumuntur, & protinus aqua mulsæ: & quod cum oleo si infricetur, spinæ, lumborum, & coxarum dolores sanat: & succus eius uiridis perfricatus, iuuat coxendice laborantes, autoribus Diosc. atq; Galen. & quod utiliter clystere pilæ eius injiciuntur, coxendici, paralyti, & uitij coli, ut testatur Dioscorides. Dosis decem ceratia. Paulus drachmam integram dare non ueretur: quæ secundum eum pendit ceratia xviij.

Colocynthidis
facultates à
Mesue prætermittæ.

Drachma ceratia decem & octo pendit apud Paulum.

40 De Polypodio.

Polypodium nostri Filiculam uocant, inquit Plinius, similis est filici. Est radix. Adde ex Diosc. pilosa, cirrhos polyporum modo habens. Ortus eius super arbores. Diosc. in arborum truncis, præcipue roborum. Et super lapides. Adde ex Diosc. muscosos. Et proprie quod est grossum. Minimi digiti crassitudine, Diosc. & Plinius. Et cuius contractum est coloris fistici. Coloris herbacei Plin. & Diosc. Et in quo est ex aromaticitate aliquid, & in cuius sapore est dulcedo cum stypticitate, relinquens in gustu & c. Obscure, nec cōformiter bonis autoribus. Diosc. enim sapore dicit in acerbo subdulci, Gal. dulcem simul & austeram habere qualitatem dominantem. Dixit Diosc. calidum est in tertio. Diosc. nunquam. Gal. in hoc nō meminit graduum, sed cum exiccare dicat absq; morfu, nec aliam qualitatem præ se ferre, quam dulcem & acerbam, non est tam calidum putandum: & propterea magis creden

*Polypodium nec
extenuat cor-
pora, nec nau-
seam inducit.*

dum Auerrois, quasi temperatum dicenti, quam Auicennæ, qui dixit calidum in secundo, nedum his qui in tertio ordine statuerunt. Est ex maxime extenuantibus & siccantibus corpora, & facit subuersionē & nauream.] Nescio quo pacto maxime possit corpora extenuare, cū leuiter purget, nec excellēti aliqua (ut dictum est) polleat qualitate. Scio autem quod per se exhibitum, nec subuersionem, nec nauream facit. Et propterea in hac etiam parte, magis credo Auerrois dicenti, quod est segura medicina, & melior Epithymo, quam uel huic uiro, uel etiam Plin. stomachum offendi ab eo asserentibus. Inquit Hamec, coquitur cum iure gallorum & gallinarum.] Coquit Dioscorides cum gallinaceo, uel pisce, uel Beta, uel Malua, uel aridum inspergit in aquam mulsam, Plin. Expri-
mitur, inquit, succus aqua madefacti, & ipsum concisum inspergitur oleri & Be-
tæ, uel Maluæ & salsamento, uel cum pulicula coquitur. Solutione educit choleram nigram.] Diosc. & Plin. bilem absolute, & pituitam, Paulus radicem contritam cum melicrato, idem dicit agere Colocynthidi. Dosis usque ad aureos quatuor.] Exhibui ego sæpe unciam integram, parumque, & id quidem sine molestia, eduxit.

De Scilla.

Scillarum, inquit Plin. alba est quæ masculus, fœminæ nigræ; tertium genus est cibus gratum, Epimenidum uocatur, angustius folio, ac minus asperum. Pancratium etiam inter Scillas numerat Diosc. & pusillam Scillam uocari dicit, easdemque uires alteri habere, sed imbecilliores. Scille, sicut dicit Gal. duplex est iuuamentum: solutione enim educit materias, & præparat ad soluendum.]

Non memini me usquam hæc legisse apud Galenum. Sola, (sicut dicitur) est uenosa.] Si hoc uerū est, nemo Scilla tuto utetur, nisi qui præsens fuerit dum effoderetur. Et adhuc melior est, quæ saporem, & reliqua.] Adde his ex Plin. quæ candidissima fuerit, eam esse utilissimam. Calida est in tertio.]

Gal. uirtutis dicit esse satis incidentis, non tamen uehementer calidæ, sed in secundo ordine: quod etiam confirmauit Auer. Vlcera, urit.] Nimis hoc est: satis erat acrem dixisse: uehementius enim calida sint necesse est, quæ urēdi uim habent. Assatio acquirit ei facilitatem in soluendo.] Multi usus fieri per assationem, ait Diosc. & Galeno teste, elixatio & assatio eius uehementiam reprimunt; docetque Gal. pro puero epileptico, quomodo in diebus canicularib. optime eius succus eliciatur. Et quandoque admiscetur ei post assationem tantumdem farinæ Orobi.] Sic parantur artifice uocati Scilletici Theriacen ingredienti. Paulus tamen non æqualiter, sed mediâ parte farinam Orobi miscet. Gal. ex Andromachi sententiâ, sesquialterâ uult esse Scillam farinæ, & Orobos albos.

Posse, Solutione educit humores grossos & uiscosos.] Datur tosta cum sale, ita ut unī parti octo salis adiiciantur, cochlearis unius uel duorum mensura, ad aluum leniendam, ex Diosc. sententiâ. Est medicina bona pulmonī et pe-
ctori.] Antiquæ tussi, utilem scribit Diosc. tribus obolis sumptam in eclegmate, & etiam asthmaticis. Eodem pondere etiam ualet ad urinam ciendam, ad morbum regium, ad aquam intercutem, ad stomachicos, & quibus innatet cibus.

De Hermodactylis.

Vt notissima radix nunc ea est, quam officinæ Hermodactylum uocant: ita ignotum obscurumque est, quo nomine sit apud antiquos uocitata, & quam rem uoluerint ipsi Hermodactyli uoce significare. Paul. siquidem breue caput de Hermodactylo, his ferè uerbis scribit: Radix, atque eius decoctū purgandi uim habet: datur peculiariter arthriticis in ipsis fluctionib. stomacho autē est satis mala. Serapion uero sub Hermodactyli uoce, uno & eodem capite, Colchicon & Ephemerone Dioscoridis, necnon Pauli Hermodactylum comprehendit. Auicenna Serapionem in uirtutibus secutus, in historia maxime lapsus est, aperiri eam dicens, cum aperiuntur flores; scribente Diosc. & Serap. ex eius sententiâ, exitu autumnī, post
florem,

*Scilletici artifice
in Theriaca*

10. B
flore, scilicet bulbo,
Meloe, alium longu-
tudo, quasi meliore
Ephemero scribens,
est, & radicem habet
uocatur, foliis & s-
tas Diosc. qui cum
scribit, quod radicem
xxv. Ephemerū eode-
o ras & similit. lib. xxv.
ni. Nō usque adeo tu-
mie Ephemerū rem-
pharmacis, & pterof-
urung. Ephemerone
Nostrū hoc, quod H-
inter uenena numer-
nonia (ni fallor) bre-
dice differentiam o-
tum esse Hermoda-
20 nenū, qui in Colch-
serim quia nō est e-
mendatur: siquidem
de utroque Ephemer-
tere Paul. nihil de si-
testimonio etiam Ser-
men Galeni exempli
Et dixit Alex. 7
cit phlegma grossum
Et est medicina a-
10 ipsis fluctionibus.
Cuius dicit sum-
erim candidos, alio-
Non tamen ex his
cis colore, quem in
latum uidimus: in
ex his est melior.]
optima, cuius radi-
sternutamenta mo-
40 gustu amara.
emorāncipiente ex-
stetius.] Diosc.
coquere. Ad
Diosc. cum aceto e-
cum Elleboro albo
ad lex.] Diosc. da-
dicit purgare, ut A-
Syrta agnion G-
10 firm uocant. Elan-

florem, scisso bulbo, folia erumpere. Serap. & Auic. ueluti suos duces secutus Mesue, alium longum, alium rotundum esse Hermodactylum scripsit, seque de rotundo, quasi meliore, sermonem habiturum: aperte Galeno repugnans, qui de Ephemero scribens, non de eo quod Colchicon alio nomine dicitur, uenenumque est, & radicem habet rotundam, scripturum se dicit: sed de eo quod Iris syluestris uocatur, foliaque & caulem habet lilio similia, radicem longam, non rotundam: imitatus Diosc. qui cum de Colchico tanquam de ueneno scripsisset, de Ephemero scribit, quod radicem habet unam digitali crassitudine, & longam. Sed & Plin. lib. xxv. Ephemerum eodem fere quo Diosc. modo describens, inter medicinas enumerat: & similiter lib. xxvi. in uigesimo autem octauo, Colchicon inter uenena reponit. Non usque adeo tamen nominibus fidendum, ut Cholchici nomine uenenum, nomine Ephemerum rem bonam semper intelligamus: nam apud Nicandrum in alexipharmacis, & plerisque antiquos, Ephemerum tanquam ueneni fit mentio: & Galen. utrumque, Ephemerum uidelicet & Colchicon, eodem nomine Ephemerum uocauit. Nostrum hoc, quod Hermodactylum uocamus, notas habet eius Colchici quod inter uenena numeratur. Ephemerum me nunquam in Italia uidisse memini: in Pannonia (ni fallor) frequens est: cuius ego folijs deceptus, Satyrion, donec effossa radice differentiam cognoscerem, semper existimaui. Hec si uera sunt, patet non tantum esse Hermodactyli huius nostri usum: nisi forte dicamus, eum tantum esse uenenum, qui in Colcho natus est. Securius tamen est ab eo penitus abstinere, praesertim quia non est ea radix, quae ab antiquis in articularibus morbis tantopere commendatur: siquidem Paul. seorsum de ea sub Hermodactyli nomine scribit, cum de utroque Ephemero propria scribat capita. Idem fecisse Gale. praeter hoc, quod fere Paul. nihil de simplici aliquo medicamento scribit, quod ab eo non acceperit, testimonio etiam Serapionis probatur, uerba eius recitantis. In communibus tamen Galeni exemplaribus graecis latinis ue, Caput de Hermodactylis non legitur.

Non tutus Hermodactyli usus

Et dixit Alex.] Paulus satis malum stomacho esse dicit. Solutione educit phlegma grossum.] Paulus decoctum eius esse ait potentiae purgatiuae.

Et est medicina artheticae magna.] Paulus dari proprie dixit arthriticis, in 30 ipsis fluctationibus.

De Ireos.

Cuius duae sunt species.] Variare in Iride flores scribit Dioscorides, alios enim candidos, alios pallidos, alios luteos, alios purpureos, alios cyaneos esse. Non tamen ex hisce florum coloribus species eius distinguit, sed potius ex radice colore, quem in Illyrica dicit esse subruffum, qualem quandoque ex Illyrio delatum uidimus: in Libyca candidum, qualis est quae passim inuenitur. Et ex his est melior.] Secundum Diosc. optima est Illyrica Macedonicaque: & in his optima, cuius radix densa, submutila, frangi cotumax, subruffa, ualde odorata, sternutamenta mouens dum perfringit. Et cuius sapor est acutus.] Diosc. gustu amara. Et melius tempus collectionis est uer.] Apertus est hoc loco error: incipiente enim foliorum defluuio, colligendas radices docet Diosc. Et est absteruus.] Diosc. attenuare dicit. Paulus tenuium esse partium, tergere, & concoquere. Ad splenem.] Diosc. pota cum aceto. Et confert dolori capitis.] Diosc. cum aceto & rosaceo. Et fit ex succo ipsius & farina fabarum.] Diosc. cum Elleboro albo, & mellis duabus partibus. Dosis a drachmis duabus usque ad sex.] Diosc. dat drachmas septem cum aqua mulsa. Paulus uero octo obolos dicit purgare, ut Agaricum, modo non sit antiqua aut perforata.

De Cucumere syluestri.

Sycin agrion Graeci, Latini Cucumerem anguinum, uel erraticum, uel syluestrem uocant. Elaterium utriusque medicamen ex fructu factum, Sicut Cucumer

paruus.] Solo fructu à satiuo differt, ait Dioscorides, quem minorem multo habet, & glandibus oblongis similem, folia & uiticulas domestico similes, radicem albam & magnam. Amaritudinis ueræ.] Omnes eius partes amaræ sunt ex Dioscoride, & Elaterium extremè amarum secundum Galenum. Cuius succus est albus.] Notæ boni Elaterij ex Diosc. sunt, ut sit album, parum humescens, leuorem habens, & leuitatem, amarissimū, & quod facile accenditur. Malum est quod uirescit, asperumq; & turbidum est, medio colore inter Eruum & cinerem, ac ponderosum. Calidæ complexionis & siccæ in tertio.] Galenus parum calidum dicit in secundo ordine. Et proprie quando citrinescūt.] Tempestiuos esse dicit Diosc. cum solo tactu succum effundunt. Plin. autumn. 10 Puto errorem quoq; esse, ubi dicit, radices colligendas in fine Veris. Modum faciendi Elaterium late Diosc. explicuit, quem ab eo facile discere potes: nam modus Mesue concisus nimis est & mancus. Educit per uomitū, & per uentrem.] Dioscor. Si uolueris purgare per inferiora, duplum salis misceto, & Antimonij quantum sat sit, pilulasq; Eruū magnitudine ex aqua formato, quas ubi deglutieris, aquæ tepidæ cyathū superbibito. Si per superiora, aqua Elaterium resoluito, & penna in eo madente, loca infra linguam, quantum maxime potes intima attingito. Quod si ad uomitū difficilis sit qui curatur, oleo, uel Irino unguento Elaterium resoluito. Dixit Ioannitius.] Nescio an dixerit Ioannitius: scio autem Paul. scripsisse, quod uacuat ut Scammoniū, quantitate trium obolorum trium cum lactis cotyla, & Diosc. quod trahit bilem & pituitā. Educit materias quæ sunt in iuncturis.] Non erat prætermittendum, ualere difficulter spirantibus, ut scripsit Diosc. Resoluit apostemata.] Radicem, ait Galen. abstergere, discutere, mollire, & Diosc. ueteres tumores cum polenta discutere, & cum Terebinthina panos rumpere. Conseruatur succus eius triennio.] Nullum ex medicamentis longiore æuo durare ait Pli. incipereq; à trimatu. Diosc. à bimatu ad decennium esse purgationi aptum. Theophrastus ducentis annis seruatum testatur, quo uero uetustius, eo esse melius, dixit Plinius. Dosis eius succi, à decem granis & reliqua.] Distinctius Diosc. integram mensuram dicēs esse obolum, minimam semiobolum, infantibus æra duo sufficere, hoc est dicalchon, pondus uidelicet quatuor granorum: maiore copia esse periculosum. Paulus dat tres obolos.

Dicalchon.

De Centaurea.

Centaurium hoc à Chirone Centauro nomen accepit, à quo etiam Chironis dictum est, quū solo nomine cū minore conueniat. Imperiti (ut Plinij uerbo utar) inuicem utrunq; confundunt: quod & fecisse Mesuem facile est uidere, cum de utroq; eodem capite scripserit, & uires utriusq; indiscriminatim commiscuerit, secutus in hoc, sicuti in plerisq; alijs, Auicennam. Centaurea alia maior, alia minor.] Maiorem nostri seculi herbarij ignorantes, minorem quæ humectiore simul & pinguiore loco nata, in maiorem longitudinē adoleuerit, pro ea imperitis 40 uenditant. Alij paulò solertiores herbam pro ea monstrant, folijs per interuallabinis, interna parte uirentibus, externa candicantibus, salice maioribus, flore luteo. Si quis tamē bene considerauerit notas, quas Diosc. & Pli. maiori Centaurio adscribūt, eas ita quadrare cognoscet uocato nunc à uulgo Rheo pontico, ut nulli rei magis. Tertium est præter hæc genus cognomine Triorchis, quod, ni fallor, fuit olim mihi è Liguria allatum, minori non multum absimile, sed longe magis aluum soluēs. Minor melior est in omni re.] Falsum est hoc: alia enim in re utraque melior. Cuius flores & crura colorem habent citrinum palearem.] Falsum esse hoc, & res ipsa ostendit, & Diosc. autoritas: flore enim constat in punico purpureum referente, qualis est Lychnidis flos. Melior pars plantæ sunt 50 flores

flores.] Radicem inutilem dicunt Dioscor. & Galenus; ramos uero, magisq; folia & flores, utilissima. Et melius tempus collectionis est principium æstatis.]

Dioscorides uidetur distinctius locutus, dicens: Exprimatur cū prægnans est semine. Auicenna dicit nasci utrunq; in fine Veris, quod si est uerum, nõ uideo quo modo in principio æstatis perfectæ esse possint. Calidæ complexionis est, & siccæ in secundo.]

Nec Galenus nec Serapion eas reponunt in ullo ordine, Auicenna in tertio. Si quis uero recte naturam utriusq; examinauerit, dicet minorem esse calidiorē, non usque adeo tamen, ut ad tertium ordinem ascendat.

Et est composita ex partibus terreis adustis, dantibus ei amaritudinem: & ex non adustis cum permixtione aquositate, quibus inest ei stypticitas, & est in ea de dulcedine.] Confundi hic utriusq; qualitates, consideranti res ipsas, & legenti Galenum, facile constat; de maiori enim ita loquitur Galenus: Radix sicuti in gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarias ostendit operationes: gustui enim acris simul & adstringens, cum exili quadam dulcedine se offert. De minore uero, quod dominatur in ea amara qualitas, quæ exiguæ cuiusdam stypticos, id est, adstringentis saporis, est particeps. Solutione educit phlegma crudum, proprie minor, & choleram citrinam.]

Modus loquendi innuit de utraq; hæcenus locutum, & hanc ipsam uim, pituitæ scilicet & bilis purgandæ, utriq; conuenire, licet minori magis: cum tamen Galenus & Diosc. minori tantum hoc adscribant, & Paulus purgare bilem & mucos dicat. Et confert Sciaticæ.]

Hoc etiã priuilegium minoris est solum: de ea enim scribit Galenus ferè his uerbis: Decoctum herbæ nonnulli clystere injiciunt ischiadicis, hoc est, his qui coxendice laborant, ut biliosa & crassa educant. Quando autem adeo uehementer operatur, ut sanguinem uacuet, tunc magis iuuat. Et contritioni lacertorum.]

De maiore scribunt Dioscorides & Galenus, quod datur ad rupta & conuulsa. Et est medicina oppilationum hepatis.] Succum minoris in hoc esse optimum scribit Galenus. Spleni.]

De eodem minoris succo dicit Galenus, bonum esse durato spleni, & potum, & extrinsecus applicitum. Et prouocat menstrua, & educit foetum.]

Eidem succo hoc adscribit Galenus, quod suppositus menses educit & foetum: de radice uero maioris, quod menses prouocat, mortuos foetus extrahit, uiuos corrumpit & deijcit. Et Dioscorides, quod radix maioris ad collyrij tenuitatem erasa, si subditur, menses & partus euocat. Sanat dolorem matricis.]

De radice maioris scribit Dioscorides, quod pondere duarum drachmarum pota, uuluarum doloribus confert. Valet colicæ, & dolori uentris.]

De maiore scribit Dioscorides, quod torminibus pota medetur. Abscindit sputum sanguinis.]

De maiore scribit Dioscorides, quod pota in aqua, si febris adsit: si non adsit, in uino, sanat cruentas excreationes. Et sanat uulnera.]

Utraq; huius uirtutis est particeps. De maiore enim ait Galenus, manifestari adstringentis eius qualitates opera, in uulnerum glutinatione. Et Dioscorides uti-

lem dicit uulneribus, & quod in eum usum recens tunditur. De minore idem Dioscorides, quod tusa uirens, uulnera cõglutinat, & Galenus, quod magna uulnera ea sanantur adhuc uiridi. Et mundificat ea & consolidat, & proprie difficilis consolidationis.]

Hæc uidentur de minore intelligenda, de qua sic ad litteram scribit Dioscorides: Repurgat ulcera antiqua, & ad cicatricem adducit. & Galenus: Antiqua, & ad cicatricem difficillime euntia ulcera, per eam ad cicatricem adducuntur. Et proprie puluis eius.]

Non sic Galen. sed quod herba adhuc recens, & eodem modo Dioscorides. Et quidam dixerunt.]

De magna hoc scribit Dioscorides, quod coalescunt ea carnes, si cum contusa simul coquantur. Et proprie ad fistulas & ulcera magna.]

De minore dixit Galenus, quod exiccata, exiccantibus & glutinantibus miscetur, quæ sinus & fistulas sanare possunt, ac maligna ulcera, duritiesq; emollire, nulla de potu facta tunc mentione. Dari tamen ait succum à quibusdam in neruorum passionibus bibendum, ceu

ficcantem simul, & absque molestia uacuantem. Eundem cum melle illini oculis: purgat enim (ut inquit Dioscorides) ea quæ obstant luminis claritati. Maiorem præterea ualere ad spirandi difficultatem, & antiquam tussim, tradunt Galenus & Dioscorides: additq; hic lateris dolores. Dosis.] Dioscorides & Galenus dant duas drachmas maioris, Paulus drachmam unam semis minoris, in cotyla aquæ ad medietatis consumptionem cocti.

De Carthamo.

Cnicum uocant Græci & Latini, Carthamus iam cœpit dici.] Duorū modorum est.] Dioscorides de unico loquitur. Theophrastus duo facit genera, syluestre, & fatium. Calidum est in primo, siccum in secundo.] Sic Auicenna præceptor huius. Gale. autem & Paul. calefacere dicunt in tertio, si quis extrinsecus utatur. Nocet stomacho.] Laudat eum ualde Auerrois, nobiliorem esse dicens omnibus medicinis purgantibus, & quod pituitam euacuat absq; timore. Sed & Galenus libro quinto salubrium, præfert Cnicum Aloë in soluenda aluo senum, per triduum adstrictam. Dimittit uestigia lenitatis in uisceribus.] Galenus loco supra allato, potius uidetur contrarium dicere.

Inquit Paulus.] Paulus coquit drachmas quinque, cum ptisana & paucis salibus, ut educat aquam, nec meminit Cardamomi. Et dixit Galenus.] Nescio ubi dixerit Galenus: scio autem Dioscoridem dixisse, contundi eius grana, & dari cum aqua malsa, aut gallinacei iure. Et dixit etiam.] Dioscorides sic describit: Cnici albi sextarium, amygdalæ thasiæ tostæ & expurgatæ cyathos tres, anisi tantundem ut cnici, aphronitri drachmam, ficuum siccarū numero triginta, interiorem carnem. Gal. Caricas & Cnicum miscet æquo pondere.

De Ben.

Græci Balanum myrepicen, Latini unguentariam glandem uocant. Plinius & Aëtius Myrobolanum nominarunt: diuersa quidem uoce, sed eodem significato: quod scilicet, ut etiam Martialis ait, ex unguento constet, & ex balano: res ut olim celebris, ita paucos ante annos ferè ignota, nunc autem unguentarijs ad odorū materiā notissima, & (ut audio) in Hispania frequens. Quo tempore hanc epistolam scripsi, ignota erat, nunc cœpit esse notissima. Est autem fructus, ut ait Dioscorides, arboris Myricæ similis. Plinius Heliotropij, Theophrastus myrti folio constare dicit. Et eius aliud magnum, aliud paruum.] Non uidi quempiam magnitudine species huius fructus distinguentem, sed Dioscorides & Plinius absolute magnitudine auellanæ definiunt. Theophrastus, Capparis quantitate & figura: Plinius ex uarietate regionum, in quibus nascuntur, genera distinguit. Triangulatum.] Sanè hoc intellige: triangulum enim æquilaterum in base habet, supra quem pyramis surgit triangula & ipsa, sed cum quadam ueluti circulari extuberantia, qualem in nonnullis auellanis & capparibus inspicimus, quibus similis ab autoribus dicitur. Electio.] Illam eligit Dioscorides, quæ est plena, candida, & quæ suo cortice facile spoliatur. Plinius petram optimam esse dicit, nigro cortice, & candido nucleo. Et quod est antiquū, melius est recentij.] Totum contrarium scribit Dioscorides, recentem uidelicet esse meliorem. Magnum calidum est in principio tertij.] Galenus succū carnis calidū esse dicit, sed non quo in ordine. Ego ex his quæ probati de ea auctores scribunt, non adeò calidā puto. Et est incisiuū, absteriuū.] De fecali parte scribit Galen. quod abstergit & incidit, de toto fructu idem, addens quod adstringit. Nocet stomacho.] Dioscorides addit, ualde. Oleum autem eius.] Dubiū est ex quam parte elici oleum debeat. Prima Dioscoridis græca æditio, ex interiore: secunda ex quam parte elici debeat, nō meminit. Hermolæus ex cortice: quod ego magis probo, ceu consonum Theophrasto & Plinio.

nio. Succo carnis eius uti unguentarios ait Galenus. Unguentarios autem propterea eos uocabant olim, qui unguenta odorata parabant. Per uomitū & uentrē educit phlegma.] Galenus: si quis carnis biberit drachmæ pondus cū aqua mulsa, uomitorium experietur pharmacum, quod plerunq; etiam per inferiorem uentrem copiose educit. Et emplastratur super hepar & splenem, proprie cum farina lupinorum.] Pro splene farinam orobinam uel loliaceā miscet Galenus. Bibitur etiam cum oxycrato ad expurganda uiscera, presertim hepar & lienem, quem etiam consumit secundū Dioscoridem pota drachmæ pondere. Et cum melle tantum ualet similiter ad ægri tudines neruorum frigiditas.] Dioscorides cum aqua mulsa imponit podagricis. Oleum autem de Ben confert uestigijs ulcerum. & reliqua.] Dioscorides totam ipsam glandē, Galenus feculentam partem cum aceto, ad scabies & lepras apponūt. Diosc. addito nitro, ad uitilignes, & cicatrices nigras: & cum urina ad lentigines, uaros, & ephelidas.

De lapide Armeno.

Armenicum Galenus libro nono. Plin. Armenium uocat: dicitq; esse Chrysocolle modo infectum. Inquit Alexander. & reliqua.] Alexander Tra-lianus, ubi reliqua non contulerint, hunc lapidem melancholicis præbet, quem præstare dicit Elleboro albo, non solum quia efficacior, sed etiam quia absq; molestia & periculo operatur: & ideo legendum in Mesue pro Elleboro nigro, al-bum. Virtuosior lapide lazuli.] Hoc non lego apud Alexandrum.

Melior est habens colorem medium inter uiridem & obscurum. & reliqua.] Diosc. probat eum in quo læuor est & cæruleus color cum æqualitate magna, il-lapidatusq; est & facile frangitur. Plinius optimum esse dicit Armeniū, quod ma-xime uiride est, cōmunicato colore cum cæruleo. Calidæ est cōplexionis in principio secundi, & siccæ in ipso.] De loto ait Alexander, quod neq; calefaci-endi, neque siccandi uim ualidam habet, sicuti nec amaritudinē aut insuauem aliā qualitatem. Et est resolutius, absteruus.] Galenus, abstergit cum pauca acredine, & minima styphi. Ars autem in lauando.] Alex. uult, ut lauatur quinquagesies. Tutius uero iuxta Galeni sententiam, toties abluere, aquamq; tandiu mutare, donec aqua ipsa pura ab omni sorde uideatur, omniq; sapore me-dicamenti careat. Docuit autem hoc Galenus, non peculiariter de hoc lapide, sed in uniuersum de quauis re lapidosa, quæ sit abluenda. Solutione educit cho-leram nigram.] Aëtius, purgat atram bilem, & quicquid crassum & tenax com-mixtum sanguini est. Quare datur his qui atra bile uexantur, elephantiosis, ne-phriticis, asthmaticis. Dioscorides, potest omnia quæ Chrysocolle, sed imbecilli-us. Plinius uero Chrysocollam dat in angina, & his qui non nisi recta ceruice be-ne spirant. Quare sequitur, ut etiam hic lapis in eisdē morbis bibi possit. Ophthal-micis quoq; miscetur, & pilos auget palpebrarum. Dosis.] Aëtius gram-maria quatuor, quæ faciunt obolos octo; Alexander illoti tres uel quatuor scrupulos, loti quinq; uel sex præbet.

Modus lauandi
lapides secundū
Galenum.

De lapide stellato.

Magnum hic certe chaos. Aster enim qui per stellatum lapidem hoc loco ui-detur intelligi, Dioscoridi, Galeno, Græcis omnibus, Samiæ terræ species est, & pariter Plinio. At quod Marcasitam Arabes, Græci Pyriten lapidem uocant: & quod illi Lazulum, hi Cyaneum, Latini cæruleum. Esse autem tria hæc, astra uidelicet, pyriten, & cyaneum, res diuersas, adeo est clarum, ut probationem nō desideret. Meminerunt Græci ac Plinius rei uocatae Sil, cuius unum genus luci-dum est, aliud marmorosum, in argenti et auri metallis inuenta, sed coloris esse lu-tei dicunt. Quare difficile est iudicare, quas iste res intellexerit: elici hoc tantū ex dictis eius potest, quod lapidem stellatum genus facit, & sub eo Marcasitā & La-

zulum ueluti species reponit. Auicenna lib. suę medicinę tertio, capite de Sputo sanguinis, lutum Samiū, stellam terrę, & Talcū, pro eadem re habet. Habens maculas ex auro.] Cyaneus cuius nunc usus, aliquando punctis aureis interstinctus inuenitur, aliquando absconditum intra se aurū tegit, quod arte quadam ab eo elicitur: quod mirandum non est, cum in metallis auri gignatur.

Alius uiridis, clarus, cęlestis, & uocatur lapis lazuli.] Cęrulei coloris est, quod præter nomen, res etiã ipsa indicat, & tam Gręci quã Latini testantur. Theophrastus tamen, dū teritur, in quatuor mutari colores scribit, candidiorē, nigriorem, crassiorem, tenuiorem. De Armenio uero scribit Plinius, quod optimus est, qui maxime uiridis est, communicato colore cū cęruleo, ut supra in Armenio dictum est. Et est in ipso acuitas.] De Cyaneo dicit Galenus, acris purgatorię & discussiuę facultatis est, cum quadam stypsi. Diosc. reprimit, modicę exest, crustā elicit, & exulcerat. Omnia autem hæc intelligenda, dum foris adhibet. Solutione educit melancholiã.] Gręci nullã talem uim ei adscribunt: sed uidentur hæc uires ab Armenio deriuatę. Arabes enim utrunq; confundunt: Serapion quidem & Auerrois, sub lazuli nomine de Armenio tractantes. Auic. de Azulo scribens, ferē ei omnes uires attribuit, quas Gręci utriq;. De Armenio uero ea scribit, quę Gręci: solū addens, quod atram bilem magis purgat, quã Cyaneus. Quę omnia licet uera sint, non tamen ego his accesserim, qui nō secus ac pernitiosissimum uenenum hunc formidat. Experientia enim certa scio, quod si bene abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit.

De Sena.

Auerrois hanc quoq; reponit inter medicinās nouas. Auicenna de ea nō scribit ex professo: meminit tamen eius in fine cap. de fumo terrę, & cap. de quinta. Scribit Serapion, sed non affert (ut ferē alijs in medicinis consueuit) Diosc. uel Galeni de ea uerba. Quidam Delphinion, alij Pelecion: Isacius Peplion. Ego aliquando dubitauit an esset Empetron, aliquando Analypon. Parum autē refert scire, quo nomine à ueteribus sit nuncupata, modo eius uires non ignoremus, quę certe nobiles sunt & efficaces. Melior pars plantę est folliculus.] Experientia ipsa ostendit, folia in purgandi ui esse potentiora. Nascit in Apulia: sed præstantior est quę ex Aegypto affertur. Calida est in principio secundi, sicca in primo.] Auerrois dicit siccam in secundo: Serapion paucę caliditatis & siccitatis, cui ego credo. Et debilitat stomachum.] Experientia contrariū ostendit, saporq; subamarus & adstringens: sed nec illud dixit Serapion. Et dixit Gal.] Vtinam dixisses quo loco, & sub quo nomine: sed puto te hic, sicuti & alibi plerunq;, hallucinatum. Decoquatur cum iuribus gallorum.] De Empetro dixit Diosc. decoquendum in iure uel aqua dulci: & nos scimus ius, in quo uulgaris hæc bullierit, uel per noctem maduerit, facile purgare. Serapion decoctam plus conferre ait, quã contritam. Solutione educit cum facilitate melancholiã, & choleram adustam.] Bilem absolute dixit Serapion, non addendo ustam: & quod ualet melancholię, Rhagadis, neruorū quassationibus, capillorum defluuio, dolori capitis antiquo, scabiei, & morbo comitiali. Dioscorides de Empetro, quod purgat pituitam, bilem & aquosa. Auerrois negat Senam posse purgare pituitam. Ego experientia didici, quod potest: & quod multum ualet in morbo Gallico uocato. Dosis eius infusi potio usque ad unciam unam.] Serapion dat tritę drachmam unam, decoctę quinque. Ego scio utranque decoctã excedi tutò posse, unciamq; decocti ex aqua mediocriter purgare.

De speciebus Salis.

Salis famosę species sunt quatuor.] Tres tantū enumerasse species Diosc. uel detur, & alias, atq; aliter q̄ Mesue. Diuidit enim salē primo in marinū & fossilē: & hunc

& hunc in cōmunem & Hāmoniācū. Cum tamen inter cōmunes eligat candidū, lucidū, illapidosum, densum, & æqualē, eū intellexisse uidetur, quē ob perspicuitatem, luciditatēq; salē gemmā uocant. Huius nōnullas glebas, olim ego ex Pannonia adeo splendentes portauī, ut ueram CrySTALLUM, quotquot uidebant putarent.

Sal napticus.] Huius nō meminī Diosc. Gal. lib. iij. & ix. de simplicibus medicamentis, Salē uocatū Sodomīnū, fieri dicit in mari Palēstinæ Syriæ, mortuo uocato, in quo etiā plurima Asphaltus gignitur, id est bitumen. Est autē Naphta bituminis species, à qua Napticus Sal. Plin. quoq; lib. xxxi. in Babylone fieri Sal dicit, detracto prius bitumine. Et Sal Indus.] Quid per Salē Indum intelligant
 10 Arabes, nō facile quispiā iudicauerit. Auic. lib. ij. connumerat reliquis, colore nigrū esse dicēs, propria nigredine, nō acquisitiua, ut napticus. Lib. uero iij. Paulū secutus, dicit esse in colore salis & dulcedine mellis: ita ut clare cognosci possit, multiplicē esse apud eū eius uocis significationē. Plinius meminī salis qui in India ex Oromeno monte exciditur. Nunc uendunt officinē pro sale Indo, metę forma, nigricantis in albo, salis glebular. Alius subniger, alius subruffus obscurus.] Plinius, quicūq; lignis conficitur, nigrū esse dicit: & quod rubens est Memphi, ruffus circa Oxum, Centuripis purpureus. Sal gemma est sicuti CrySTALLUS scissilis.] Hoc adscribit Diosc. Hammoniaco, dicens quod est facilis scindi scissuris rectis. Plinius uero similem colore dicit alumini scissili, longis glebis, neq;
 20 perlucidis. Qui pro Hāmoniaco nunc habetur, nō res nature est, sed arte paratur, in usum argentariorū magis q̄ medicorū. Indus est fortior omnibus.] Diosc. præfert Hammoniācū. Est autē sal liquefactius. & reliq;.] Diosc. adstringit, tergit, expurgat, diffundit, reprimit, attenuat, crustas sicut ea quæ urunt facit. Lapis quo alij lapides inciduntur.] Intellige Smyridē: de quo cū scribat Serapion sub nomine Adamantis, multis occasionē errandi præstitit. Et sal bullitus cū oleo.] Valet eodē modo ad lassitudines, & aquā intercutē, secundū Diosc. & secundum Paul. ut podagra caueatur. Et conferunt Synanchiā.] Diosc. cū aceto, oleo, & melle. Et cū solo melle tostus, ad tonsillas & aphthas: cū eodē melle & farina, luxatis. Et sal mixtus cū oleo & melle, delet uestigia nigra.] Diosc. sugillata cum
 30 melle: & cum oleo & aceto prope ignē inunctus, pruritus, impetiginē, & scabiē sedat. Sacros ignes & herpetas, cum aceto. Multas quoq; particulares uires habet, quas ex Dioscor. licet ediscere. & Plinius, qui demum ait, totis corporibus nihil esse utilius sale & sole: & propterea cornea uideri piscatorū corpora. Salire quoq; ob eam causam mox natos infantes, & consueuisse antiquos, docent sacræ literæ, & Galenus iubet primo libro salubrium.

De Batrach.

Nitrū appellant Græci & Latini, rem olim quotidiani usus in balneis & escis, nunc ferē incognitā. Aliud naturale, aliud artificiale.] Sal nitrū nunc uocatum, quod ex terra paratur: incognitum antiquis (ut reor) fuit: utinam & nunc esset, ad subitā tantum hominum necē, missilibus igne tormentis, quas Bombardas uocant, quæsitum. Alia arte olim suum in Aegypto parabant antiqui, quam ex Plinio licet cognoscere: sed & ex quercu cremata, eodem autore. Aliud Armenum.] Apud Medos exiguum fiebat, ait Plinius, quod uocabant Halmigaraminus: in Thracia iuxta Philippos, quod appellabant Agrion: optimum copiosumq; in Clitis Macedoniæ, quod uocabatur Calestricum. Artificiale sicut dicitur est spuma Nitri.] Res nature est Nitri spuma, tenuissima uidelicet pars, non arte parata, ut ex Dioscoride & cæteris constat. Quæ est alba, lenis & salfa.] Optimum esse Aphronitrum dicit Dioscorides, quod sit leuissimum, crustaceum, ad frangendum facile, subpurpureum, spumeum, & mordens. Plin. præfert Lydium. Et melius ex eis est, quod habet proprietates septē.] Diosc. in
 40 tribus laudat, scilicet ut sit leue, rosei coloris uel candidi, foraminulentum ut spongia: talē esse dicit quod ex Bunis affertur. Addit Plin. quod sit purum, syncerum,

tenuissimum, & facile resoluatur. Videtur autem Mesue Aphronitri boni notas, his quæ sunt Nitri commiscere. Et mordicatum.] Id quod est adulteratum, pungere ait Plinius. Calidum est in principio tertij.] Auicenna, in fine secundi. Dioscorides, uires habent Nitrum & Nitri spuma similes sali.

Et de stypticitate aliquid.] In Aphronitro adesse stypticum, negat Galenus. Auicenna in capitis initio stypticitatem Nitro quod Baurac uocat, ait non inesse; infra uero eodem capite, dicit in eo esse paucam stypticitatem. Est autem exiccatum, incisuum, & reliqua.] Plinius, calefacit, extenuat, mordet, spissat, siccatur, exulcerat, euocat, discutit. Confert secundum omnem modum administrationis colicæ.] Tritum cum Cymino, & potum ex aqua mulsâ uel sapa, uel ali-

quo ex his quæ inflationes possunt discutere, ualet strophis, id est torminibus, ait Dioscorides: & ante suspectas accessiones prodest inunctum. Et Plinius facere ad papulas, pustulas, oculorum cicatrices, & argemata, & ungues, ad dentium dolores, capitis animalia, lendes, aures purulentas, albas uirilignes, Multa quoque alia potest, quæ legenti Plinium & Dioscoridem patebunt.

De Sarcocolla.

Nomē inuenit apud Græcos, & seruaui apud Latinos, ex eo quod carnes glutinat. Est autem gummi arboris eiusdem nominis in Perside nascentis.

Fortius est subcitrinum albo.] Dioscorides colore esse ait subruffo. Plinius candidam meliorem dicit esse, quam ruffam, & uetustate nigrescere. Calida est in secundo.] Galenus non meminit in quo ordine calefaciat: sed ex his quæ dicit innui uidetur, non esse adeo calidam; mixtam enim habere dicit uim ex emplastica quadam substantia, & exigua amaritudine, & propterea sine morfu exicare ac uulnera glutinare. Plinius cum quadam acrimonia esse dulcem dicit, & Dioscorides subamaram: quæ qualitates non ualde calere ostendunt. Solutione educit phlegma.] Inuentum hoc Arabum, Græci enim ea non nisi extrorsum utebantur. An uero purget, & si purgat, quomodo id faciat, cum expertus non sim, dicere non audeo. Inquit Dioscorides, usus eius impinguat corpora.] Non hoc Dioscorides: nec uideo quo pacto non pugnet cum his quæ dicta sunt: si enim purgat, & stomachum, ut dixisti, turbat, quomodo pinguescere facit corpora, & semen auget: nisi humores purgare forte dixeris, qui nutrirî corpus prohibebant. Sed quare alia quæ purgant, non idem possunt: quod tamen alteri pharmaco non adscribis. Est medicina sublimis ophthalmiæ.] Experientia ipsa sepius cognoui eius iuuamen in ophthalmiâ discutienda. Dioscorides dixit, quod oculorum sistit fluctiones: & Plinius, quod cum uino sistit fluctiones. Sanè tamen hoc intelligendum, præsertim in oculorum inflammationibus: non enim ab initio fluctionum ea utendum, sed ubi iam discutiendi surgit intentio.

De Serapino.

Sagapenum Græci & Latini uocant: sunt & qui Sacopenium. Ferulacea planta succus est, in Media nascens: uel potius planta ipsa, ut tradit Galenus. Sed quia inutilis alioqui planta est, ideo succo ipsi nomen reliquit. Et est arbor similis oleandro.] Similem Panaci scribit Galenus in libro de Antidotis.

Melius est, cuius color inter subrubeum & subalbidum, & reliqua.] Excellit teste Dioscoride splendidum, exterius ruffum, interius album, gustu acre.

Quod habet odorem porrorum.] Nescio ubi Mesue olfecerit, præsertim cum ipsemet scribat paulò posterioribus hæc uerba: Et quod non est in uehementia odoris assæ, nec habet odorem Galbanî.] Quæ uerba licet non bene ex Dioscoride accepta sint, scribente, odore esse medio inter Silphium & Chalbanen. Nec mirum est si odorem habet Chalbanes, quum adeo propinquæ naturæ sint, ut Chalbane mutetur in Sagapenum, sicuti scribit Galenus eodem de Antidotis libro.

Et quod est facile resolubile in aqua.] Verum Sagapenum, ibidem scribit Galenus, aqua infusum aut uino, statim dissolui. Et eius caliditas est in tertio.] Galenus

Galenus dicit calidum & tenuium partium, sicuti alij opi, id est succi: nec dicit in quo ordine: sed cum dicat Chalbanen esse calidum in fine secundi, uel principio tertij, idem de hoc pariter sentiendū. Est resolutiuum.] Galenus tenuium esse partium, & habere quid dixit absterfium. Solutione educit humores uiscosos.] Inuentum & hoc Arabum: non enim purgatoriam ei uim adscribunt Græci. Purgatiuam uim cum dico, per inferiorē uentrem intelligo: scribit siquidem Dioscorides, quod crassos humores ex pulmone expurgat.

Et conferre ægritudinibus eorum, scilicet cerebri & neruorū.] Conferre opisthotonicis scribit Dioscorides, id est rigori, quo caput ad scapulas trahitur: adrupta quoque & conuulsa. Bibitum prouocat menstrua.] Cum aqua dulci, scribit Dioscor. Et præfocatiōni matricis.] Si cum aceto illud mulier odoretur, ait Dioscorides. Confert obscuritati uisus.] Cicatrices quoque oculorum secundum Galenū attenuat & expurgat. Dimittit autem Mefue uim qua præcipue excellit, in his quos serpentes momorderint.

De Euphorbio.

Euphorbion græce & latine dicitur: apud quosdā Græcos Eupholbion. Arbor est secundum Dioscoridem: secundum Plinium herba: secundum utrunq; ferulacea. Plinius folijs acanthinis, in monte Atlante. Dioscorides monte Tmolio Mauritanix, opo plena acerrimo. Excedens omnia genera gummi.]

Non inter gummi, sed inter opos reponit Galenus. Dioscor. abundare dicit Euphorbium arborem opo acerrimo, adeo, ut sine metu colligi non possit. Est ex arbore desertorum locorum.] Nec apud Græcorum, nec apud Arabum quenquam legi, qualis sit hæc planta. Plinius tantum folijs esse acanthinis Euphorbium, & à Iuba rege inuentum, ac nomine sui medici Euphorbium uocatū. Fuit enim Euphorbius medicus Iubæ, & frater Antonij Musæ. Melius est lene frangibile.] Eligendum secundū Dioscoridem id quod splendidum est & acre: esse enim eius duo genera, alterum splendidum, ut Sarcocolla, Erui magnitudine: alterum quod in auiū uentribus colligitur, uitreo colore. Plinius lacteum succum cōmendat, & habere dicit thuris effigiem: adulterari hædino lacte, sed discerni igne: quoniam id quod syncerum non est, fastidiendum odorem habet. Diosc. adulterari Sarcocolla & glutino. Galenus libro secundo de medic. comp. secundum loca, circa finem, id quod recens est, albissimum esse, antiquius ad flauius uergere. Aduersionem faciens.] Galenus causticæ esse uirtutis dicit, & tenuiū partiū. Dixit Alcanzi.] Iussi aliquando ut in pane coqueretur, addens mastichen & gummi ex Tragacantha, eoq; usus sum in Gallicis artuum doloribus, & sine manifesto nocumento iuuuit. Et dixit Humain.] Dioscorides cum melle absolute, Paulus cum melle cocto præbet. Educit phlegma uiscosum.] Paulus simpliciter pituitam. A locis profundis corporis.] Si cum odorata potione bibatur, coxendicis doloribus mederi scribit Dioscorides.

Euphorbius medicus.

Est ex medicinis educentibus aquam.] Paulus educere magis aquam quam pituitam dicit, datq; ad hunc effectum siliquas quinq; uel septem. Et dixit Dioscorides, aureus unus ex eo interficit.] Non hoc dixit Dioscor. sed Paulus quidem dat drachmam unam cum melle cocto, ad pituitam & aquam educendam. Rasis, Serapion & Auicenna, dicunt tres drachmas interficere. Discutit etiam suffusiones, & squammas ossium resoluit, secundum Dioscoridem. Dosis eius est Chirat, id est usq; ad tres.] Ad drachmam usq; accedit Dioscorides, ut superius diximus. Auic. dat tres analofat, id est obolos. Serapion duas: secundo practicæ excedis aureum.

De Opopanace.

Opopanacem Græci & Latini uocant liquorem Panacis Herculei: triplicem

enim Panacem tradunt, Herculeum, Asclepium, & Chironium. Videtur tamen non Herculeum, sed Asclepium potius describere, dum ait: Gummi plantæ similis ferulæ. & reliqua. De Herculeo siquidem scribit Dioscorides, quod caulem habet & umbellam, non quod planta sit similis ferulæ. Sed nec ex duobus reliquis generibus, ullum ferulaceum facit. Cuius stipes eleuatur super terram, circiter cubitum unum uel duos.] Herculei caulem dicit Diosc. esse altissimū, Asclepij tenuem & cubitalē. Et folia eius sunt minora folijs ferulæ.] Hoc nullo pacto potest Herculeo congruere, quem folia habere dicit Diosc. sic similia, in quinque partes per ambitum diuisa: sed respondet potius Asclepio, quæ folio foeniculi constare dicit, sed maiore. Quod etiā de ferula dixit Mesue, Flores odoris boni, coloris auri: hæc ferè sunt Diosc. uerba de Asclepij floribus. Herculei uero flores, dicit esse melinos, hoc est luteos. Secundū semitam florum Anethi.] Hoc utriq; potest aptari. de Herculeo tamē peculiariter scripsit Diosc. quod umbellam Anethi habet. Ex his igitur patet, Asclepium potius hic describi quàm Herculeū: cum tamen omnes medicinæ autores, ex Herculeo, non ex Asclepio fieri opopanacem scribant. Et faciunt cultores eius incisiones paruas, inter radicem & eleuationem thyrsi, circiter palmū medium.] Radicem ipsam scindi scribit Diosc. germinantibus caulibus: caules uero messis tempore.

Et egreditur humiditas aurea.] Egredi liquorem candidum scribit Diosc. sed ubi inaruerit, Croci colorem exterius acquirere. Melius ex eo quod est citrinum extra, & subalbidū intus.] Laudat Diosc. eum qui sit interius candidus uel subruffus, exterius croceus. Et quod est amarum.] Amarissimum dicit Diosc. Et quod est odoris boni.] Grauis odoris esse debet secundum Diosc. & præterea pinguis, friabilis, dissolui facilis, ac leuis. Nigrū et mollem esse malum dicit. Odor & albedo fracturæ deocculant fallaciam.] Diosc. uerus digitis in aqua cōtritus, diluitur & lactescit. Calidus & siccus in tertio.] Gale. calidū in tertio, siccum in secundo. Et est resolutiuum, & reliqua.] Gal. calefacit, mollit, discutit: radix uero abstergit, siccatur: & quia non uehementer calefacit, ideo carnē generat. Solutione educit phlegma.] Nec Diosc. nec Galen. uim ei purgandi adscribunt. Est ex rebus addentibus in uisu.]

Diosc. ad claritatem oculorum inungitur. Confert tussi antiquæ.] Diosc. ualet ad lateris dolores & tusses cum aqua mulsa, aut uino sumptus, & ad rupta ac conuulsa. Et emplastratur super nodositates membrorum, & super scrofulas.] Durities, inquit Diosc. uteri, & inflationes discutit, cum melle solutus. Confert guttationi urinæ.] Diosc. ad strangurias, & uesicæ scabies ac tormina, cū aqua mulsa aut uino. Et facit abortum.] Diosc. cum melle dissolutus foetus occidit. Et de radice ait, quod abrasa & supposita, educit foetum. Præfocationi matricis.] De fructu hoc scribit Diosc. si cum uino bibatur. Et podagræ]. Cum uua passa linitus, ait Diosc.] Sciaticæ secundum omnem modū administrationis.] Dioscorides, inunctum. Vulneribus antiquis.] De radice hoc ait Dioscorides. Galenus, quod ualet ad ulcera mali moris, atq; in eis generat carnem. Vestit ossa nuda.] De radice hoc quoque scribunt Dioscorides & Galenus, tanquam de minus calida, quàm opos. Adde ex Dioscoride, quod acopis & capitis medicinis miscetur, ac cauis dentium dum dolent. Carbunculos rumpit: & picis mixtum, est contra morsum rabidi canis optimum emplastrum.

De Mezereo.

Mezereon Serapionis, est absq; dubio Chamælea Diosc. ab hoc autē scriptore describitur Thymelæa, atq; ut sequēs est, aliud Mezereon, si hoc Mezereon est, quàm quod à Serap. Eleuatur à terra circiter cubitos duos.] De Thymelæa scribit

scribit Diosc. quod ab ea surgunt rami tenues, speciosi, binū cubitorum: de Chamælea uero quod dodrantes, id est, duodecim digitorum longitudine. Et folia eius sunt similia folijs oliuæ, sed maiora.] Hic est error manifestus. De Thymelæa siquidē scribit Diosc. quod folia habet Chamæleæ similia, sed angustiora: de Chamælea uero quod similia oliuæ, sed tenuiora: ex quibus sequitur, nō posse Thymelæam habere folia maiora absolute quàm oliua, secundum Diosc. Et producit grana nigra in magnitudine fructus Myrti.] Quod magnitudine Myrti fructum ferat, cōgruit Diosc. Thymelææ in colore dissidet: siquidem dicit Diosc. quod in initio uiridis, dehinc rubēs: operimentoq; tegitur duro & nigro
 10 exteriorius, intus candido. Cuius species sunt plures.] Licet uoluisse uisus sit describere Thymelæam: per hæc tamen uerba putare uidetur Mezereon esse genus ad Thymelæam, & Chamæleam: & quod magis absurdum est, ad albū & nigrum Chamæleonta, diuersas omnino ab his plantas: quod etiā peccauit Auicenna in quarto, & aliquatenus in secundo, maxime ubi uires enumerat. Est enim quædam magna habēs folia, & subtilia.] Hic uidet tangere Chamæleam. Et est parua, habēs folia sicut folia oliuæ, & spissa nimis.] Hic tangit Thymelæam, de qua dicit Diosc. quod folia habet angustiora, & pinguiora. Et est habens folia crispa & aspera.] Hic tangit Chamæleonta: neutra enim illarū (Thymelæam dico & Chamæleam) folia habet crispa uel aspera, sed oliuæ similia. Et ex
 20 eis est habens colorem uiridem] Albū designat Chamæleonta. Et aliud habens colorem subnigrum.] Nigrum hic innuit Chamæleonta: nomen enim habet à uarietate foliorum, secundum Dioscoridem, quæ ualde uiridia interdum, modo cyanea, modo subalba, modo rubra, iuxta locorum differentias, uia sunt. Melius est habens magna folia.] Hic uidetur eligere Chamæleam, sequutus Auicennam. Calidū est & siccum in quarto.] Licet Gal. Chamæleam non reponat in ordine, nō uidetur tamen adeo calidam putasse: dominantem enim amaram habere qualitatem dicit, & sordida ulcera curare, quæ nō uidentur rebus tam impense calidis cōuenire. Thymelææ autem causticam uim tribuit Paulus & Diosc. eius grana urere fauces dicit, folia gustū mordere, & fauces scarificare: qui tamen effectus in alijs quoque rebus inueniuntur, quæ non
 30 sunt in summo calidæ. Est proximum ueneno, nocens membris, quæ sunt mineræ uirtutum.] Nec de Chamælea, nec de Thymelæa lego, quod sit proxima ueneno, sed de Chamæleonte nigra: scribit enim de ea Galenus, quod radix eius habet quid uenenosi: de Thymelæa Diosc. quod nocet stomacho. Et hoc faciemus cum auxilio rerum frangentium ea.] De folijs Thymelææ, quæ dicit uocari Cneorum, unde (ut puto) deriuata est uox Mezereon: de eius inquam folijs ait Diosc. quod tundenda sunt, ab eis omnes fibræ separandæ, & si minorem uolumus fieri purgationem, elixas, & lentū uel concisis oleribus admixtas, dare debemus. Duplum eius ex absinthio.] Hoc dicit Diosc. de
 40 folijs Chamæleæ, factis ex eis catapotijs cum dulci aqua. Inquit Dioscorides, infundantur folia eius in aceto die una.] Hoc non legitur apud Diosc. sed apud Auicennam. Et dixit Galenus, infundantur folia eius in syrupo rosarum.] Non memini me aliquod horū apud Galenum legisse: alioqui neque syrupi rosacei uspiam meminit Galenus. Et dixit Ruffus.] Nescio an id dixerit Ruffus: scio autem Diosc. docuisse modum parandi uinum Thymelæite & Chamæleite. Circiter uncia duæ in cado magno.] Diosc. ponit drachmas xxx. Thymelææ coliculorū, foliorum & seminis, in congios tres, & coqui iubet donec remaneant duo: & ex Chamælea simili quidem proportione, sed nō coquit, uerum bullire sinit mustum duobus mensibus. Et scito quod Meze
 50 reon de decoctione modicum sustinet.] Diosc. (ut supra diximus) coquit Thy

melam donec tertia pars uini sit consumpta, Serap. Chamaleam, donec due partes ex tribus. Vtraque autem multa dici potest, non modica decoctio. Solutio ne educit aquam.] Chamalea secundum Diosc. ducit per aluum pituitam & bilem. Paul. ad aquam intercutem dat Chamaleam cum equali are & Aniso. Diosc. Thymelæ folia messis tempore collecta, & in umbra exiccata. Semen uero, quod coccum uel granum Cnidium uocat, euacuare dicit per aluum bilem & pituitam & aquam. Et interficit lumbricos & uermes & serpentes uiscerum.] De Chamaleonte albo scribit Dioscor. quod pondere oxybaphi educit uermem latum: nullam talem uim Chamaleæ aut Thymelæ adscribens: ueritamen simile est, quod & ipsæ possint uermes interficere. Et si fiant tentæ ex eo & melle, curat fistulas, & ulcera fraudulenta.] De Chamalea scribunt Diosc. & Gal. quod cum melle purgat sordida ulcera & crustosa: de Chamaleonte uero nigra, ait idem Dioscor. quod ualet phagedænicis comedentibus, & feris ulceribus. Et confert dolori dentium.] De Chamaleonte nigro scribit Diosc. quod eius decocto, utiliter dolentes colluuntur dentes, & quod dolentem dentem, cum graphio imposita confringit. Capite uero de Chamalea, & Thymelæ, nulla dentium mentio. Fit unguentum ex eo & aceto & oleo & cera, ad scabiem.] De Chamaleonte nigra scribit Diosc. quod curat scabiem cum Chalcanto, cedria, & axungia: non de aliqua illarum. Et fit ex eo linimentum ex sulphure & melle.] Admixto sulphure & alumine ait Diosc. ualere eandem Chamaleonta contra impetigines, si ex aceto coquatur & inungatur. Et cum sulphure solo, ad uirilignes & Ephelides. Dosis in decoctione à drachma media, ad drachmam unam: in puluere, à duobus ceratijs ad quinque.] Paulus dat quatuor drachmas Chamaleæ: in aqua mulsæ cotylis duab. coctas, donec quarta pars super sit: quosdamque conficere catapotia, ex duabus absinthij partibus & unica Chamaleæ, purgareque dicit ut Elleborum. Cnidia uero grana, à uiginti usque ad triginta.

De Alsebram.

In hac quoque planta, quam & Alsebram & Esulam uocant, non omnino conueniunt Arabes. Serapion enim absque dubio intellexit uocatam à Dioscoride Pityusam. Auicenna licet in ea describenda à Dioscoride, & ab ipso etiam Serapione discordet, eandem tamen rem intellexit. Mesue potius in species distinguit, quam ostendat qualis sit. Nescio autem an Cyparissiam speciem quamdam Thymalli hic intellexerit, uel Paralium: satis enim tres hæ plantæ inuicem conueniunt, Pityusa uidelicet, Cyparissia, & Paralium. Paralium enim lini folio, Cyparissiam Piceæ, sed tenuiore gracilioreque, & similiter Pityusam describit Diosc. satisque suspicor, ne quæ nunc Esula uulgo uocatur, Paralios potius sit, quam Pityusa: folio enim lini constare uocatam Esulam, nostri affirmant herbarij. Est species Lacticiniorum.] Si Paralios uel Cyparissias est, uera species est Lactariæ. Si Pityusa, genus per se, secundum Diosc. & Gal. licet inter lactarias, ob sui similitudinem & purgandi uim enumeretur. Aliud est magnum, habens radices rotundas & crassas.] Diosc. postquam Pityusam descripsit, eamque habere dixit radicem candidam, crassam, lacteo liquore manantem, subdit: Inuenitur quibusdam in locis grandis hic frutex. Non igitur putasse uidetur aliam esse tenuibus, aliam crassis radicibus, ut dicit Mesue. Magnum est malum.] Non hoc Græci, sed Serapion, autoritate cuiusdam Abix uocati, & secutus eum Auicenna. Et melior pars plantæ est cortex radicis eius.] Nec hoc dicunt aperte Græci, sed cum maiorem quantitatem præbeat Diosc. radicis quam seminis, uidetur minus potentem existimasse, & folia debiliora radice eadem ratione, quia scilicet plus eorum dat, quam radicum uel seminum. Lac uero an putauerit fortius, incertum ita est, sicuti incerta est cochlearis mensura. Gal. enim septimo Artis curatiuæ, duplicis meminit cochlearis, maioris uidelicet, & minoris. Quicquid autem alij senserint, Gal. hunc ordinem ponit inter lactariarum partes, ut opon fortissimum, radicem debilissimam,

debilissimam, semen & folia in medio reponat. Calidæ complexionis est, & sicca in principio tertij. Galen. Pityusam in ordinem non redigit, sed cum ui similem dicat lactarijs, quorum succos calidos posuit in quarto ordine, uideatur quoq; Pityusæ succum in eodem ordine statuisse. Mihi quoq; uidetur uerbum inconueniens. An id dixerit Ruffus, nescio: scio autem scripsisse Auicennā, quod sedere in aqua frigida, superfluam eius abscindit purgationem. Paulus uidetur cum Mesue sentire. Fortè dici posset, ex parua mora fluxum augeri, ex longa tolli, frigoris ui ad intima attingente, & ueluti stuporem inferente.

Et quidam ex lacte & farina faciūt oblatas. De Pityusā scribit Dioscorides, ex eius succo cum farina fieri catapotia. Dosis corticis radicis eius à ceratijs duobus usque ad septem, & lactis ab uno ad tres. Exigua certe est quantitas. Diosc. siquidem radicis pityusæ drachmas duas, fructus unam, succi cochleariū, foliorum ternas drachmas exhibet.

De Luf.

De tribus plantis scribunt Græci, magnam inter se affinitatē habentibus, Dracontio uidelicet maiore, & minore, & Aro, magnæ (ut inquit Plinius) cum Dracontio litis: Theophr. Arum genus putauit, diuersas sub se species continentem, hunc Syri, teste Dioscoride, Lupa uocant, Serapion sub Luf nomine, eodē capite de Aro scribit, & minore dracontio, & similiter Auicen, sed dracontium appellat Luf crispam, Aron planam: in remedijs tamen utrūq; miscet dracontium. Mes. Auicennā (ut ferè solet) secutus est. Dicitur collum draconis. Dracontion dicitur, uel dracunculus.

Radix plantæ, est ad nigredinem attinens exterius, interius alba. Aron dicit Diosc. habere radicem albam, similem Dracontio, Plin. nigram. Crispæ uero exterius cineritia, interius uero alba, & ad citrinitatem declinat. Dioscorides radicem maioris dracontij dicit candidā, rotundam, cum tenui cortice. Minoris, bulbosam, raphano similem. Ad eodē autem albam dracontij radicem putauit Hippocrates, ut absoluto sermone radicem candidam cum dicit, eam intelligat. Et super utriusq; radicem eleuantur Thyrsi, habentes maculas ad modum serpentis. De maiore dracontio ait Diosc.

quod caulis colore est ad eodē uario, ut sit similis draconi. De minore, quod uarium habet caulem, serpenti similem, cum purpureis lituris. De Aro, quod in purpurā tendit. Et melius tempus collectionis est Ver, & principium æstatis. Radicem utriusq; dracontij messibus colligendam, docet Diosc. Inquit Dioscorides, Dicit Dioscorides quod minorem acrimoniam ostendit Aron, dum manditur, quam dracontium, & Gal. quod dracontium acrius amariūq; est, & propter hoc tenuium magis partium, & calidius Aro. Et dixit Galen. plana est calida in principio secundi. Galenus Aron dicit calidam, & siccam in primo. Dracontium uero non ponit in aliquo ordine, sed dicit calidius Aro.

Nocet utraq; acuitate sua, & stomacho & hepati. Ratione adstringentis uirtutis quæ amaræ & acri coniungitur, est inter efficaciam & præcipua medicamina secundum Galenum reponenda: nec uidetur multum posse nocere, cum scribat Dioscorides, quod radix minoris cruda & cocta, more olerū à sanis estur: nosq; uidimus homines folijs libenter uesci, & absq; noxa, Galenus etiam inter ea quæ nescendo sunt, Ari & dracontij radices, in libro de escis enumerat. Dixit Philagrius. Plinius dixit Cleopantum dedisse purulenta exscreantibus, farina permixtum, in pane cocto. & Dioscorides, quod in Balearibus insulis parantur placenta ex radicibus minoris, cum multo melle, & in conuiujs dantur.

Solutione educit phlegma. Græci non uidentur uim ei purgandi per inferiora uel superiora adscribere: Galenus siquidem & Paulus eum sequens, expur-

gari ab eo uiscera dicentes, non uidentur de ea purgatione locuti, quam habent medicamēta cathartica uocata, sed de obstructionis referatione intellexisse: quod patere potest per uerba Galeni dicentis, Crassos præcipue & tenaces attenuans

humores. Plinius tamen dixit folia ex sale & aceto sumpta, aluum inanire.

Prouocat urinam, & excitat coitum.] De minore scribit Dioscorides, quod urinam & Venerem excitat, radix pota in uino, de maiore tantum, quod Venerem.

Et est ex rebus mundificantibus pectus & pulmonem.] De utroque hoc scribit Dioscor., Et confert ulceribus fraudulentis.] De utroque etiam hoc scribit Dioscorides, Galenus uero ait semine curari Cancrum & Polypum.

Et fistulis.] Collyrijs factis cum melle, ait Dioscorides, Succus autem eius cum melle destillatus in aurem.] Cum oleo dicunt Dioscor. & Plin. & loquuntur de succo seminis. Et fit emplastrum ex ea, cum melle & stercore caprarum ad podagram.] De Aro scribit Dioscorides, quod priuatim podagris illinitur, Plinius, folia cum sale recentia uel sicca articulis podagricis. Et facit abortum.] Solus odor radicis secundum Dioscoridem, Multas alias uires potes è Plinio & Dioscoride colligere; ex quibus unam tantum addam, quod in pestilentia salutaris est radix in cibis.

De Alfescera.

Græci Ampeloleucen, & Bryoniam, & Psilothrum uocant, Latini Vitem albam. Cuius radix est terrei coloris exterius, interius uero alba.] Dioscorides radicis colorem non expressit, Plinius albam dixit & grandem. Et est species eius fesceresin.] Videtur hic loqui de nigra, quam Græci Ampelome-
lan uocant, Latini uuam Taminiam, Tamnum, uel Tanon. Eius radix est ci-
neritia exterius, & interius alba, non albedine prioris.] Loquitur de ea quam
uocant fesceresin Arabes, & Latini Tamnum, De cuius tamen radice ait Diosco-
rides, quod foris est nigra, intus buxei coloris. Fescera inquit Dioscorides,
calida & sicca in tertio.] Hic est manifestus error; siquidem (ut aliàs sapius di-
ximus) de medicinarum gradibus nõ est locutus Dioscorides. Galenus radicem
dixit moderate calidam. Noster Mesue secutus est Auicennam, qui tamen male
sibi constat. Nam cum dixisset calidam in tertio, paulò post dixit, quod temperate
calefacit. Et est composita ex partibus igneis, cum partibus terreis adustis,
& igneitas est dominans.] Nec hoc dixit Dioscorides, sed quod folia, fructus
& radices acris sunt. Et dixit Galenus, est in ea de stypticitate aliquid, & re-
liqua.] De Asparagis huius plantæ dixit Galenus, quod boni stomacho sunt
ob stypsin, quam subamaram & debiliter acrem habent, De radicibus uero, quod
abstergunt, siccant, & tenuium partium sunt. Fesceresin uero est nimis cali-
da.] Lege, minus, non nimis: nihil enim de ea scribit Galenus, nisi quod albe in
omnibus est similis, uerum debilior. Vtriusque radix, & proprie succus eius,
solutione educit phlegma.] De alba dixit Dioscorides, quod succus radicis Ve-
re exprimitur, bibiturque cum mulsâ aqua, & pituitam educit. Epilepsia.]
Drachmæ pondere anno integro radix pota datur comitialibus, ait Dioscori-
des. Et comeditur talis eius in primis cum crescit.] Intellige primæ
Veris germina, que elixa aluum & urinas mouent, si manduntur, secundum Dio-
scoridem; & secundum Galenum, ob stypsin, quod & superius dixi, sunt bona
stomacho. Plures tamen uirtutes adscribit Diosc. asparagis nigræ quàm albæ, sci-
licet quod menses mouent, lienes minuunt, comitialibus, uertiginosis, & relolu-
tis sunt utiles. Veruntamen permiscet spiritus.] Dioscorides ubi multi-
plices radicis uitæ albæ usus ostendit in comitialibus, attonitis, uertiginosis, ser-
pentum moribus, abortibus: subdit, mentem interdum perturbat. Est ex
resoluentibus apostemata dura.] Non duos tumores, sed phlegmonas discer-
tere ex uino, emplastri modo impositam, & abscessus rumpere, dicit Dioscori-
des. Et apostemata splenis.] Lienem, inquit Dioscorides, de alba lo-
quens, liquat, trium obolorum pondere per dies triginta cum aceto pota. Postea
subdit: Ad eundem cum fico utiliter illinitur, Galenus: pota, & extrinsecus cum fi-
cis admota. Et abscondit cum uino panaritium.] Cum oleo donec colli-
quescat

quædam excocta, de
sugillata. Et co-
folia, semen & radi-
nica, phagedænica,
trahit fracturas
bit. Quod si radi-
nes factæ ex succo
ponit mel, sed dicit
facit. Radix q
& proprie cum farni
tonibus, leniginos
necolorum.] Con-
Cyclaminon G
rem uocant.
rum latam dicit, &
gra interior alba.
radices frondes
stus: caulem emi-
Flores secund
cõmunis Cyclam
cunda species, flo-
uum uero habet r
homo. Dioscorides
habita mentione.]
eines Galenus det
Addit & aliam
succo eius drachmas
cum passo, aut melle
ne educit phlegma
lite, pituitam educi
tus umbilico, pect
sum facit. En
quod denario ac
to, lien emittitur
cus cum melle, au
bilitati uisus. Et r
sed inungi oculis
dam omnem m
manum & serof
omnesque durities
cum uino bibitur
Aristolochia a
ris desiderantur,
quimalum terræ,
Addunt nonnulli
uocant. Polyrhiza
Extremum] Et
90 malouatrem uis.

quiescat excocta, delet pterygia, secundum Dioscoridem, de alba loquentem, & sugillata. Et confert ulceribus malis.] De eadem alba inquit Dioscorides, folia, semen & radix acrem habent uirtutem: unde cum sale ad chironia, gangrenica, phagedanica, & cum putredine crurum ulcera, faciunt imposita. Et trahit fracturas ossium, & spinas & ligna.] Dioscorides de ossibus tantum scribit. Quod si radix alba trita emplastri modo imponatur, ossa educit. Sorbitio nes factae ex succo eius, & frumento decocto & melle.] Dioscorides non apponit mel, sed dicit, si succus cum triticeis granis decoctis bibatur, exuperare lac facit. Radix quoque eius & succus eius abstergit faciem. & reliq. Et subdit, 10 & proprie cum farina cicerum & fabarum.] Dioscorides cum eruo Ephelides, ionthos, lentigines, ac nigras cicatrices. Confert moribus animalium uenenosorum.] Contra uiperæ morsus, ait Diosc. pota duarum drach. pondere.

De Arthanita.

Cyclaminon Græci, Latini Rapum uel Umbilicum terræ: aliqui orbicularem uocant. Magni radix est in modum rapi rotundi.] Dioscorides parum latam dicit, & res ipsa idem ostendit. Cuius pars exterior est terrea, nigra: interior alba.] Dioscorides absolute nigram dicit. Et eleuantur super radices frondes, & parum infra, sine eleuatione stipitis.] Error est hic manifestus: caulem enim Dioscoride & re ipsa teste, fert quatuor digitorum, sed nudum. 20 Flores secundum semitam uiolearum subalbidarum.] Error & hic: flores enim communis Cyclaminis rosacei sunt, & ad purpuram uergentes. Altera uero & secunda species, florem fert candidum: sed de ea nondum loqui coepit. Paruum uero habet radices subterraneas plurimas.] Nescio ubi hæc inuenerit iste homo, Dioscorides & Galenus radice esse aiunt inutili, nulla de hac pluralitate habita mentione.] Calidæ complexionis est & siccae in tertio. Gradum ei nec Galenus determinat, nec Auicenna. Et est incisuum, & reliqua.] Addit & aliam uim Galenus, quod attrahit. Dixit filius Serapionis, accipe succi eius drachmas quatuor.] Trium drachmarum pondere, ait Dioscorides, cum passo, aut melicrato aquoso bibatur radix, in morbo arquato. Solutio- 30 ne educit phlegma mucilaginosum.] Pota, inquit Dioscorides, cum hydromelite, pituitam educit & aquam. Et etiam linatum super femur.] Succus illitus umbilico, pectini & coxendicibus, dicit Dioscorides, aluum mollit, & abortum facit. Et maxime splenis.] De altera Cyclamino scribit Dioscorides, quod denario acinorum eius in uini albi cyathis duobus, per quadraginta dies potio, lien emittitur per aluum & urinam. Et proprie Caputpurgium.] Succus cum melle, ait Dioscorides. Et confert Caputpurgium ex eo factum debilitati uisus, & reliq.] Non immissum naribus hoc facere scribit Dioscorides, sed inungi oculis suffusis & hebetibus eius succum cum melle. Et secundum omnem modum administrationis confert duritiæ splenis & aliorum aposte- 40 matum & scrofulis.] Miscetur, inquit Galenus, his quæ tubercula, strumas, omnesque durities discutunt. Multa quoque alia potest, sed hoc præcipue, quod cum uino bibitur contra uenena omnia, secundum Dioscoridem.

De Aristolochia.

Aristolochia apud Græcos hoc nomen adepta est, quod ad ea quæ in puerperis desiderantur, optime faciat. Latini serè eodem nomine appellat: sunt tamen qui malum terræ, siue erraticum uocent. Aristolochiæ tres sunt species.] Addunt nonnulli quartam, quam Pistolochiam nominant, uel à radicum multitudine, Polyrrhizon. Longa.] Marem hanc uocat Dioscorides. Et rotunda.] Et hanc foeminam. Et alia, cuius radix currit secundum similitudinem uitis.] Clematidis hæc dicitur, quasi sarmentariam diceres, ramu- 50

los tenues habens, & folia modicè rotunda, minori semperuiuo similia. Inquit Dioscorides, omnes calidæ sunt in principio tertij. Hic est error, sicut & alibi plerunq;: non enim hoc Dioscorides, sed Auicenna. Et uidetur quod longa sit calidior. Galenus dixit longam non minus calefacere, sed fortè magis. Quamuis terreitas ipsius uincat terreitatem rotundæ. Minus tenuium partium est, inquit Galenus, quàm rotunda. Est utraq; aperitiua. & reliqua. Galenus absoluto sermone dixit radicem utilissimam esse ad medicinam, cum sit amara & subacris. De longa uero dixit, quod abstergit & discutit, sed minus quàm rotunda: & ideo utilior est, ubi opus est moderate abstergere, sicuti in generanda carne, in ulceribus & uteri fomentis.

Extrahens spinas. Rotundæ hanc uim adscribunt Dioscorides & Galenus. Paulus sesquidrachmam Clematitidis educere ait, ut Colocynthim. Aëtius drachmas duas fructus sicci, purgare bilem & pituitam. Asthmatici & tussis. Rotundam dixit Galenus auxiliari asthmaticis, singultientibus, epilepticis, podagricis, si cum aqua bibatur. Ruptis quoque & uulsis, atque his doloribus qui obstructiones sequuntur, aut incocti spiritus crassitiem: sanare putredines, sordida ulcera expurgare, dentes ac gingiuas limpidare. Et omnes quidem species eius mundificant matrices foetarum. Cum pipere & myrrha pota, ait Dioscorides de longa: eademq; posse, subditum ex ea pessulum. Et medicina bona rigori febrium. Rotundam ait Dioscorides cum aqua potam ualere rigori: & Galenus Clematitem cum oleo, aut suillo adipe inunctam; suffumigio uero ad graues febres.

De Albemefude, id est Cherua.

Cici uel Crotoma, Dioscorides & Græci. Ricinum Latini primam eius speciem uocant. Nota satis planta. Mirasolem uulgò apud nos uocant, & ad decorem solum in hortis ferunt, nescientes non exiguum ex ea quæstum facile haberi posse, parato ex semine oleo ad lucernas utili. Aliud magnum, aliud paruum. Magnum iam diximus esse Ricinum: paruum Lathyridem Græci, uulgò Cataputiam nominant. Dicit Dioscorides, Calidæ complexionis & siccæ. Hoc non dixit Dioscorides, sed nec cuius sit temperatura. Galenus uim habere discutiendi & abstergendi dicit Ciceon, oleumq; ex fructu factum, calidius esse, tenuiorumq; partium, quàm commune. Lathyridem uero similem, quo ad uim, Tithymallis. Facit uomitum & solutionem laboriosam. Educunt triginta eius grana, ait Dioscorides, per uentrem, pituitam, bilem, & aquam, & uomitum mouent. Valde tamen insuauis est, & laboriosa talis purgatio, stomachum uehementer peruertens. De Lathyride uero ait, quod eadem, id est, aquam, pituitam & bilem, purgant grana eius septem uel octo deglutita uel pota. Galenus uero de Ricini folijs, quod abstergunt, discutunt, & purgant: minus tamen omnia hæc faciunt, quàm fructus.

Et coquantur grana eius, & proprie contrita in iure galli antiqui. De folijs Lathyridis ait Dioscorides, quod cum gallinaceo aut oleribus cocta, eandem habent feminibus operationem. Oleum autem confert colicæ. Purgare hoc oleum aquam dicit Dioscorides, & ualere lumbricis alui, scabiei, ulceribus capitis, sedis inflammationibus, & uteri præfocationibus. Sumuntur ex Cherua à granis quinque, usque ad septem: & alterius à granis septem, usque ad duodecim. Dioscorides, ut superius tetigimus, Ciceos quidem exhibet grana triginta, Lathyridis septem uel octo cum Caricis, aut daçtylis, aqua frigida superbibita. Paulus usque ad quindecim, ita ut robusti, & qui pluri egent purgatione ea mandant. Debiliores & qui malo sunt stomacho, syncera deglutiant, Plinius uicena grana cum aqua pura aut mulsa purgare ait facile

10. MA
facile bilem & aquam, si
& stomachum laetare.
Spartium Dioscorides
ma aque cognouit
omnino effugere.
scorides uirgas longas
Flores lunares. Nilil de
in secundo. Nilil de
o humiditas superflua.
Galenus semina & lures
tum & per uentrem edu
melicrato pota sine per
scorides. Et per uen
mis uero in aqua madales
coxendice & angina la
aceto, pro coxendicis
inquit Dioscorides q
his qui coxendice lab
gurtiam uentur sem
nista ait tula cum aqua
ex semine & floribus
Latini Veratrum, C
Happ. Ectomon.
renois. Quondã
que fructu causa sum
an nigro. Et q
speciosam, interiore
tumulis & siccis locis
tens, ait Plinius. E
ces in usum uenire, an
hiberi. Melior p
poso uel in capite pro
& similiter Plinius, q
summam, qz est uel
pars earum est, eris.
medulla. Et me
pore colligendas alb
noris est acuitas.]
quàm nigrum.
hæc sumpta ex D
cet id, quod gustu q
simul, sed particulam
libam, fragile, carn
pulerentum, sed
Cyrenicum, pericul
tura & magis puluer
letus, imo est eis sic
so albam: & hoc etiam
Nogi autem usq

facile bilem & aquã, si munda fumantur: si cum folliculis, uehementius purgare, & stomachum lædere.

De Albrachin.

Spartion Dioscorides uocat, Galenus Spartum, Latini Genistam. Vtinam omnia æque cognouisset, & descripsisset hic uir: nō tamen facere potuit ut errorem omnino effugeret, pro Phaselo Orobum scribens. Densitas fustium.] Dioscorides, uirgas longas habet, absq; folijs, solidas, ad frangendum difficiles.

Flores lunares.] Dioscorides Leucij. Inquit Dioscorides calidū & siccū in secundo.] Nihil de hoc Dioscorides. Et in flore eius & stipitibus est humiditas superflua.] Nec hoc lego apud Dioscoridem uel Galenum: sed ait Galenus, semina & surculorum succū attrahere non ingenerose. Per uentrem & per uentrem educit phlegma cum fortitudine.] Semen & flores, cum melicrato pota, sine periculo purgant per superiora, sicuti Elleborus, inquit Dioscorides. Et per uentrem.] Semen purgat per inferiora, ait Dioscorides: ramis uero in aqua madefactis extractus succus, in ieiunio cyathi quantitate potus, coxendice & angina laborantibus est utilis. Plinius macerat pluribus diebus in aceto, pro coxendicis dolore, perungitq; eodem succo docet cū oleo. Sunt tamen, inquit Dioscorides, qui macerent muria, aut marina aqua, & clysterem imponant his qui coxendice laborant, educuntq; cruenta, atque strigmenta. Quidã ad straguriam utuntur semine, ut Plinius testatur, qui etiam sanari genua dolentia Genista ait tusa cum axungia. Dosis eius & proprie florum.] Dioscorides ex semine & floribus dat quinq; obolos. Plinius drachmam & dimidiam.

De Elleboro.

Latini Veratrum, Græci Elleborum: sunt & qui nigrū Melampodion uocent, Hipp. Ectomon. Niger incolumior est albo, imò minatur albus accidentia terroris.] Quondã, ait Plinius, terribile fuit, postea tam promiscuum, ut plerique studiorū causa sumpserint. Idem tamen Plinius album multo terribilius esse ait nigro. Et quod ex eo magis eligitur.] Dioscorides eligit carnosum, speciosum, interiorem partem tenuem habens, gustuq; acre & feruidum, asperis tumulis & siccis locis (qualis est Anticyra) natum, in frangendo puluerem emittens, ait Plinius. Et melior pars totius plantæ est radix ipsius.] Solas radices in usum uenire, ait Dioscorides, à quibusdam tamen semen purgationibus adhiberi. Melior pars radicis sunt fustes.] Intellige radículas graciles, ex ceppo ueluti capite procedentes: has enim in usum solas uenire dicit Dioscorides, & similiter Plinius, qui eligi dicit tenuissimas radices, breues, & ueluti decurtatas: summam, quæ est ueluti cepæ, dari canibus, purgationis causa. Et melior pars earum est cutis.] Eximitur ex utroque secundum Dioscoridem interior medulla. Et melius tempus collectionis est Ver & æstas.] Messium tempore colligendas albi radices, docent Dioscorides & Plinius. Albus minoris est acuitatis.] Galenus amariorē & minus acrem esse dixit album, quàm nigrum. Et est eius mordacitas non apparens subito.] Videntur hæc sumpta ex Dioscoride in electione albi: inter reliqua enim eligendum docet id, quod gustu quidem feruens est, non uehementer tamen, sed saluam non simul, sed particulatim mouet. Addit etiam, ut sit mediocriter extentum, candidum, fragile, carnosum, non acuminatum aut iunceum, nec dum frangitur puluerulentum, sed interiorem medullam exilem habens: laudariq; maxime Cyrenaicum, periculosius esse Galatium, Cappadocium & Italicum, quæ & albiora & magis puluerulenta. Albus corporibus nostri temporis est molestus, imò est eis sicut uenenum.] Pauli tempore utebantur Elleborismo per album: & hoc etiam tempore, eum qui bonus sit, non puto esse uenenosum.

Nigri autem usque ad tempora nostra uirtus tolerabilis est, licet adhuc diffi-

cilis: inquit enim Hippocrates, molestus est Elleborus eis, quorum sana sunt cor-
 pora.] Experientia certa didici, operationem eius non esse difficilem: neque
 aphorismus propositum probat, siquidem alia quoque purgatoria medicamina sa-
 nos offendunt, iuxta eundem Hippocratem in alio aphorismo, & secundum
 Galenum. Cum Elleborum absolute dicimus, album intelligimus. Inquit
 filius Zesar, fit Teremabin sicut mel.] Bonam esse oportebit Ellebori quan-
 titatem, alioqui parum proficies: siquidem drachma integra sola pota, parum ope-
 ratur. Paulus infundit aqua uncias duas, per dies quinque. Et aliqui perfo-
 rant radicem Raphani.] Modum hunc esse Elleborisimi simpliciore dicit Pau-
 lus, si fiat cum Elleboro albo. Et quandoque infunditur in iure gallorum.]
 Dioscorides de albo inquit, datur per se, & cum Sesamo, aut Thapsia succo, aut
 alica, aut malsa aqua, aut pulve, aut lenticula, aut sorbitione alia. De nigro uero,
 quod coquitur cum lente, aut aliquo iure. Daucus autem & piper.] Mi-
 scent aliqui (ait Paulus) Pulegium, Thymbra, uel aliud simile. Bene autem
 miscetur.] Cum Scammonio & sale, dat Dioscorides nigrum. Paulus album
 dat debilibus cum succo ptisanæ, aut alicæ, alioue simili. Pulverem tamen
 Ellebori sumere non est tutum.] Paulus ualde nocere ait album in puluere po-
 tum, & suffocationes facere: nigrum uero tritum, dat cum Melicato. Et solu-
 tione educit cum facilitate choleram permixtam grossam, & phlegma.] De ni-
 gro ait Dioscorides, per inferiora purgat bilem & pituitam. Paulus bilem maxi-
 me flauam. Album uero, inquit Dioscorides, purgare per superiora res uarij co-
 loris. Et Plinius, rem terribilem uisu in uarijs coloribus uomitionum. Ad Le-
 pram, Cancrum, & species Herpetis.] Paulus Elleborum dicit bonum esse his
 qui exanthemata, impetigines, Lepras, Herpetas, Erysipelataque patiuntur, & icte-
 ricis. Et quando ponitur Elleborus in alcohol, confortat uisum.] De albo
 ait Dioscorides, quod apponitur oculorum collyrijs contra caligines. Plinius, ocu-
 lorum caliginem fotu discutit. Et destillatur acetum decoctionis eius in au-
 rem.] Indi auri dicit Dioscorides, & post biduum triduum ue eximi, ad difficile
 auditum: loquens de nigro. Prouocat urinam & menstrua.] De albo ait
 Dioscor. menses educit, & foetus occidit suppositus. De nigro, appositus men-
 ses agit, & foetus occidit. Et remouet ægitudines cutis.] De nigro dicit
 Dioscorides, quod scabiem curat, cum thure, aut cæra, & pice, & Cedrino oleo
 inunctus: cum aceto uiriliginem, impetiginem, & lepras. Albus difficulter
 uomere facit cum accidentibus terroris.] Illum qui sit puluerulentus, ait Pau-
 lus suffocationes facere: incidi propterea debere in formas sesamorum magni-
 tudine. In quibus uero suspecta sit acceptio per os, clysmate infundit decoctum
 duarum drachmarum, Antylus medicus. Supponitur & balanus ex eo facta cum
 melle, secundum Paulum. Diosc. cum aceto balanum format. Et confert uterque
 Elleborus fistulis.] Diosc. nigrum ait appositum, si triduo maneat, fistulas purgare.
 Dosis eius a ceratijs sex ad drachmæ tertiam, uel drachmā unam.] Diosc. dat
 nigrum trium obolorum, aut drachmæ pondere, adiectio etiam Scammonio:
 quod & nos aliquando experti sumus, drachmæ grana duo Scammonij alii in
 cotoneo malo adijcientes, minorque & leuior secuta est purgatio, quam ex pilu-
 larum, quas aggregatiuas uocant, æqua quantitate sequi consueuerit. Albi autem
 (ut refert Plinius) Themison binas drachmas dabat: sequentes quaternas dede-
 re, antiquorum uitium cognoscentes, qui propter metum parcius dabant, cum
 celerius erumpat, quo largius sumitur. Vetant tamen dari senibus & pueris.
 Item mollibus ac foemineis corporibus. Paulus dat drachmas duas ad summum,
 ad minus drachmam unam: debilibus in succo ptisanæ, aut alicæ: robustioribus

bus cum calida aut melicrato: sectum tamen, non in pulverem redactum, ut supra etiam notatum est. Ego albo nunquam usus sum: puto tamen homines regionis nostræ robustos ferre eum posse. Non dandum tamen nisi in diuturnis & fortibus morbis, & qui per alia auxilia non sunt sanati, ut Hydrope, Cachexia, Elephanto, Paralyfi, Epilepsia, Podagra (ut Paulus testatur) quibus ego adijcio morbum qui Gallicus nuncupatur: quoniam & pessimus, & longissimus est, communiacq; auxilia ueluti contemnit.

Hæc sunt quæ in Panonnia olim margini simplicium medicamentorum cuiusdam mei, enchiridij forma, Mesue ad proprium potius quam communem
10 usum annotavi: quæ quum iuuenibus profutura cognoscerem, quibus alio modo nunc prodesse, ob bellicos tumultus nō poteram, publicanda concessi. Quæ si fortè in manus doctiorū uenerint, æqui rogo bonicq; consulant, & amicè, quando nihil melius agunt, legant: & si quid non probant, scripto potius quam uerbis corrigant. Vos uero bonæ mentis iuuenes, à Deo Optimo Maximo uotis

& precibus bonum pontificem expetite, qui pacem, quam moriturus

nobis reliquit, mundo reddat, ut pacatiore animo, & quie-

ta mente, prout uobis despondi, utilitati uestræ

ualeam inseruire. Valete. Ferrariæ,

Nonis Decembr. M. D.

XXI. postridie

20 eius diei, qua ad nos delatum per ocysimos tabel-

larios fuerat, Leonem decimum eius no-

minis pontificem maximum at-

tonito morbo subito

corruisse.

ANNOTATIONVM IO. MANARDI
in medicamenta simplicia
Mesue finis.

Ala nomina non usquequaq; putanda sunt, quæ nullo in-
terpellante, fidem datam reluere, procrastinando negli-
gunt. Quare non est ut mihi uitio quispiam uestrum det,
si promissas ante duodecim annos, in Ioannis Mesue com-
posita medicamenta annotationes, hæctenus in publicum tradere dis-
stuli, præsertim cum eas nulli ex postulanti negauerim: & præterea
multa interim in uestrum usum ædiderim, quæ non sponderam, &
quæ haud iniquè possint scenoris loco supputari: imò sortem ipsam
tam longe anteuertere, ut per ea omnis iam ratio mihi expuncta pos-
set uideri, nisi IO. SINAPIVS natione quidē Germanus, sed utriusq;
linguæ peritia, bonarū disciplinarū eruditione, ^{γῶλον} quodam per-
discendæ medicinæ furore, paucis Italis cōparandus, me etiam atq;
etiam monuisset, & quasi cum conuicio efflagitasset, ut promissis sta-
rem: nō licere dicens philosopho, præsertim christiano, uel præscri-
ptionis, uel alio quouis prætextu, sponsonum suarum obliuisci.

Accipite igitur & hæc adolescentes, ea fronte, qua iam æditas à me
cōmentationes suscipere consueuistis, & morā hanc meam boni con-
sultite. Ex Ferraria, pridie Nonas Maias, M. D. XXXIII.

DE MEDICAMENTIS COMPOSITIS.

Compositis medicamentis plerūq; uti cogimur, tum ad sim-
plicium uel augendam, uel coërcendam uim: tum quod cō-
plicatos inuicem, uarios, & quandoq; contrarios morbos
curamus: tum alias ob causas, quas operæ præciū nō est hoc
loco recensere, quū ab ipso medicæ artis exordio, ad nostra usq; tem-
pora, quasi per manus, cōpositio medicaminū emanauerit, modo solū
præparationis atque usus mutato. Olim enim ipsimet medici sua sibi
quiscq; medicamēta domi parabāt, & parata adseruabant: quibus ubi
opus esset, pro arbitrio, & ægrotantiū necessitate uterentur. A quin-
gentis uero plus minus annis citra, ab ipsis medicis non sine ægrotan-
tium (ut mihi uidetur) detrimento, ad nonnullos hoc negocium de-
uolutum est, qui ab ipsis simplicium medicamentorū speciebus, quas
ueluti supellectilem & sylvam quandam, ad compositiones parandas
in tabernis habēt, Speciarij uocantur. Quorū tantū creuit autoritas,
ut ipsis quantumuis famosi medici, totū hoc illis negocium inuenien-
di scilicet medicamenta simplicia, atq; ea cōponendi, & permiserint,
& demandauerint. Et propterea factum sit, ut cæci, duces etiam ma-
gis cæcos sequentes, in barathrum ignorantia, cum magno morta-
lium damno plerunq; mergerentur. In quo adhuc omnes cæcutiētes
caliga

caligarent, nisi Deus sua inuisibili luce, quorundam aciem mentis illustrasset, qui species illas solerter indagantes, aliquasq̄ supposititias, alias in totū spurias inuenientes, Speciaris & medicis monstrare conati sunt, quantis in erroribus uersarentur. In quo campo cum ego quoq̄ pro imbecilibus meis uiribus, supra XL. annos desudarim, cogitauī sæpenumero, quonam modo possent inueterati illi errores penitus extirpari. Nihil autem magis præsentaneo mihi in hac re præsidio occurrebat, quàm ut ex antiquis Græcorum commentarijs, ex quibus ueluti ex fontibus Arabum & Salernitarū compositiones emanarūt, ea seligerētur, quæ ex his simplicibus, quæ facile inueniri possent, & obuia cognitaq̄ essent, construebant: non repudiatis tamen recentiorum inuentis, modo clare descripta essent, & rationi ac experimento consentanea. Verum cum hoc pluries attentassem, nec unquam adsequi potuissem, aliud aggressus sum, non adeò utile, sed quod omnes facillime possent & deberent recipere, declarandi uidelicet ea, quæ in suis tabernis Speciaris illi ad ægrotantium & medicorū usum adseruabant. Et quia Ioannem cognomento Mesuen præcipue sequebantur, ideo quæ de simplicibus & cōpositis medicinis ille conscripserat, cœpi diligētius examinare: & quicquid occurrebat, quod ad eorum uel dilucidationem uel castigationem pertineret, in libri mei margine adnotare. Quorum partem, eam scilicet quæ ad simplicia spectabat, in cōmunem usum ante multos annos æditam, quum ex eo non penitus displicuisse intelligerem, quod secundam multi desiderarent, in hac quoque ædenda eis obsequi non negaui.

Ut igitur & in hac parte ordinē ipsius Ioannis sequar, ab Electuarijs ab eo uocatis incipiam: quæ ideo hoc nomen habuisse uidentur, uel quod ex electis quibusdam simplicibus medicamentis cōstarent, uel quod multi usus essent, tam in bona ualetudine adseruāda, quàm in mala submouenda, ut propterea à Cælio Aureliano Electuaria sint uocata. Videntur tamen non incongrue antidota uocari posse: tam la-

te enim patet apud Galenum Antidoti nomen, ut sit omni

bus facultatibus commune, quæ non extrorsum

admotæ, sed intra corpus acceptæ malos affe-

ctus sanant, qui uel ex uenenis ebibi-

tis, uel ferarum morsibus, uel

malo uictu contingunt.

Aspirante itaq̄ di-

iuino fauore

rem aggre-

diar.